

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Viktorie Kostecká

Přízvuk ve španělštině českých mluvčích

Stress in Spanish of Czech speakers

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 15. července 2023

Viktorie Kostecká

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. PhDr. Petru Čermákovi, Ph.D., za vedení této práce, za jeho podnětné připomínky, a především za vstřícnost a čas, který mi věnoval. Ráda bych také poděkovala českým respondentům a rodilým španělským mluvčím, kteří se podíleli na nahrávkách textů a bez nichž by tato práce nemohla vzniknout. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za velkou podporu při psaní diplomové práce.

Klíčová slova

přízvuk, fonetika, vokály, čeština, španělština, porovnání, analýza

Keywords

stress, phonetics, vocals, Czech, Spanish, comparison, analysis

Palabras claves

Acento, fonética, vocales, checo, español, comparación, análisis

Abstrakt

Překládaná práce se zabývá suprasegmentální rovinou zvukové stránky jazyka a v ní se konkrétně věnuje problematice přízvuku. Španělský a český systém přízvukování není identický, a proto se předpokládá, že čeští studenti španělštiny jako L2 budou mít jistou míru chybovosti či odlišnosti. Cílem práce je zjistit úroveň výslovnosti španělského přízvuku českými mluvčími, a to jak kvantitativně, tak i kvalitativně. Záměrem je objevit na základě experimentu určité pravidelnosti a případně dle znalostí o českém přízvuku odhalit jejich možnou příčinu.

První část práce věnuje pozornost definici přízvuku, jeho typologii, funkci, ale soustředí se také na slabiku, vokál a jejich vztah k přízvuku. V druhé části je předloženo kontrastivní srovnání přízvuku v českém a španělském jazyce, jeho fonetická realizace, akustická percepce, postavení a vztah ke kvantitě. Třetí část představuje samotný experiment založený na audionahrávkách, jejich analýze a následném zpracování výsledků.

Abstract

The presented thesis concerns suprasegmental level of acoustic aspect of language and specifically devotes to stress issues. Due to the non-identical Spanish and Czech stress system, it is assumed that Czech students of Spanish as L2 would have varying error rate or dissimilarity. This study aims to ascertain the pronunciation level of Spanish stress by Czech speakers in a quantitative but also qualitative way. On the basis of present experiment, we would like to find some kind of regularity and perhaps detect a possible cause based of the facts of Czech stress.

The first part pays attention to define stress, list it's typology, function, but also focuses on syllable, vowel, and their relation to stress. In the second part there`s presented a contrastive comparison of stress in Czech and Spanish languages, its phonetic realization, acoustic perception, position, and relation to quantity. The third part represents the experiment itself based on audio recordings, its analysis and follow-up results processing.

Obsah

SEZNAM ZKRATEK.....	7
ÚVOD	8
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	9
1.1 FONETIKA A FONOLOGIE.....	9
1.1.1 <i>Ortoepie</i>	11
1.2 SUPRASEGMENTÁLNÍ PRVKY A VLASTNOSTI.....	11
1.3 DEFINICE PŘÍZVUKU.....	13
1.4 TYPOLOGIE PŘÍZVUKU	14
1.5 FUNKCE PŘÍZVUKU	17
1.6 OSVOJOVÁNÍ PŘÍZVUKU	18
1.7 SLABIKA A JEJÍ VZTAH K PŘÍZVUKU	19
1.8 VOKÁL A JEHO VZTAH K PŘÍZVUKU	21
1.8.1 <i>Španělský vokální systém</i>	21
1.8.2 <i>Český vokální systém</i>	25
1.8.3 <i>Základní srovnání španělského a českého vokálního systému</i>	28
1.9 AKUSTICKÁ KRITÉRIA A PERCEPČNÍ HLEDISKO PŘÍZVUKU.....	29
2 KONTRASTIVNÍ SROVNÁNÍ ŠPANĚLSKÉHO A ČESKÉHO SLOVNÍHO PŘÍZVUKU	31
2.1 SLOVNÍ PŘÍZVUK VE ŠPANĚLŠTINĚ	31
2.1.1 <i>Fonetická realizace a akustická charakteristika</i>	32
2.1.2 <i>Postavení přízvuku</i>	33
2.1.3 <i>Vztah ke kvantitě</i>	34
2.1.4 <i>Pravopisné souvislosti</i>	35
2.2 SLOVNÍ PŘÍZVUK V ČEŠTINĚ	37
2.2.1 <i>Fonetická realizace a akustická charakteristika</i>	37
2.2.2 <i>Postavení přízvuku</i>	38
2.2.3 <i>Vztah ke kvantitě</i>	40
2.3 ZÁKLADNÍ SROVNÁNÍ JAKO VÝCHODISKO PRAKTICKÉ ČÁSTI	40
2.3.1 <i>Podobnosti a odlišnosti a předpokládané problémové jevy</i>	40
3 VÝZKUM A ANALÝZA	42
3.1 POPIS EXPERIMENTU	42
3.3 MATERIÁL A JEHO CHARAKTERISTIKA.....	43
3.4 CHARAKTERISTIKA ÚČASTNÍKŮ VÝZKUMU	43
3.5 FONETICKÁ ANALÝZA DAT A ZPRACOVÁNÍ.....	44
4 VÝSLEDKY	45
4.1 VÝSLEDKY UMÍSTĚNÍ PŘÍZVUKU ČESKÝMI MLUVČÍMI A JEHO SROVNÁNÍ S RODILÝMI MLUVČÍMI	45
4.1.1 <i>Vliv přítomnosti psaného přízvuku ve slově</i>	46
4.1.2 <i>Vliv pozice přízvuku na jeho umístění</i>	47
4.1.3 <i>Paronyma</i>	52
4.1.4 <i>Vliv přítomnosti konkrétního vokálu na umístění přízvuku</i>	53
4.1.5 <i>Sekundární přízvuk</i>	54
4.1.6 <i>Přízvučná vs. nepřízvučná slova</i>	55
4.2 VÝSLEDKY PROVEDENÍ PŘÍZVUKU ČESKÝMI MLUVČÍMI A JEHO SROVNÁNÍ S RODILÝMI MLUVČÍMI	56
4.2.1 <i>Vliv přítomnosti psaného přízvuku ve slově</i>	59
4.2.2 <i>Přízvučnost vs. délka</i>	61
4.2.3 <i>Vliv přítomnosti konkrétního vokálu na provedení přízvuku</i>	63
5 ZÁVĚR.....	65
PŘÍLOHY	67
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	70

Seznam zkratek

APA – American Psychological Association (Americká psychologická asociace)

C – Konsonant

Db – Decibel

F₀ – Základní frekvence

F₁ – První formant

F₂ – Druhý formant

F₃ – Třetí formant

Hz – Herz

IPA – The International Phonetic Alphabet (Mezinárodní fonetická abeceda)

L1 – Mateřský jazyk

L2 – Osvojovaný jazyk

Ms – Milisekunda

V – Vokál

Úvod

Zájem o studium španělského jazyka v České republice neustále roste. Ať už je důvod každého jedince jakýkoliv, nelze popřít, že tento jazyk je velmi atraktivní a pro české ucho značně libozvučný a melodický.

„Zvuk řeči není jen nějaké nadbytečné „balení“ pro jazyk. Je tím, co je schopno jazyk oživit, a co je schopno sterilním významům dodat potenci činu, sílu aktu, který dokáže měnit myšlení i chování ostatních účastníků komunikačních situací. Fonetika začíná mít úctu k detailům, které sice nemění slovníkové významy lexikálních jednotek, ale jsou systematicky využívány v každodenních konverzacích, třeba k tomu, aby probíhaly úspěšně“ (Volín, 2012a, s. 1). Výslovnost je jednou z důležitých oblastí, kterou si mluvčí u nového jazyka musí osvojit. Nesprávná výslovnost může komunikaci výrazně komplikovat a vést až k úplnému nepochopení.

Suprasegmentální rovina jazyka a její správné osvojení je nezanedbatelnou součástí užívání nemateřského jazyka. Slovní přízvuk a jeho akustické koreláty jsou již dlouhou dobu předmětem zájmu lingvistických a fonetických studií. Předkládaná práce se zaměřuje na španělský přízvuk a jeho realizaci českými mluvčími. Přízvuk se totiž v češtině a španělštině v mnoha ohledech odlišuje a je tak možné předpokládat, že i studenti s pokročilejší znalostí jazyka budou realizovat španělský přízvuk tak, jako by mluvili česky.

Práce si klade za cíl detailněji prozkoumat přízvuk jako součást prozodie a porovnat systémy přízvukování obou jazyků. Na základě srovnání obou systémů bylo možné identifikovat možné problematické jevy a založit na nich experimentální část práce. Pro účely zhodnocení české výslovnosti využíváme metodu výzkumu založenou na srovnání audionahrávek rodilých i nerodilých mluvčích. Zajímá nás nejenom pozice a umístění prominence, ale také způsob její realizace.

Konkrétně pak předpokládáme časté umístění přízvuku na první slabiku, tak, jak je tomu v češtině. Dále očekáváme, že psaný přízvuk bude mít velký vliv na výslovnost. Domníváme se, že slova s psaným přízvukem nebudou Čechům působit tak velké potíže, ale zároveň předpokládáme, že *tilde* může být zaměňováno s českým znakem pro délku a stejně tak i realizace těchto slov může být odlišná. Kapitola 2.3.1 pak přináší další předpokládané problematické jevy založené na rozdílech popsanych v teoretické části této práce.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1.1 Fonetika a fonologie

Lidskou řečí se zabývá řada oborů a uplatňuje přitom různá hlediska. V lingvistické oblasti se zvukovou rovinou jazyka zabývají dvě disciplíny, fonetika a fonologie. Přestože každá z nich má trochu jiné zaměření, obě jsou úzce propojeny, protože jeden obor využívá výsledků toho druhého a spolupráce mezi nimi je nutná.

V posledních desetiletích se začal pro zkoumání mluvené řeči používat termín *řečové vědy* (*speech science*), jehož cílem je zkoumat proces řečové komunikace v jeho úplnosti, avšak názvy fonetika a fonologie se nadále používají (Skarnitzl & Šturm & Volín, 2016, s. 8).

Fonetika se zabývá fyziologickou činností mluvidel, akustickou a artikulační podstatou. Popisuje, jak je zvuk tvořen, přenášen a přijímán. Artikulační fonetika se zajímá o postavení hlasivek či jazyka při produkci konkrétních hlásek a zkoumá, jak je tato činnost artikulačních orgánů koordinována v souvislé řeči. Akustická fonetika studuje fyzikální vlastnosti řečového signálu, který se přenáší od artikulačních orgánů k uším posluchače. Těmito fyzikálními rysy jsou frekvence a další dynamické a časové vlastnosti. Percepční fonetika se pak zabývá zpracováním řečového zvuku ve sluchovém ústrojí a v mozku. Zkoumá například, jak při poslechu rozeznáváme slova. Zvukové prvky popisuje z hlediska jejich objektivních vlastností (Skarnitzl & Šturm & Volín, 2016, s. 8-10).

Fonologie je reakcí na fonetiku z důvodu jejího nedostatku funkčního pojetí. Fonologie se tedy zaměřuje především na zkoumání systémové podstaty zvukové složky jazykových projevů (Králová, 1998). Fonologie je také věda, která organizuje a kategorizuje konkrétní jazyk do soustavy opozic, rysů a tříd. Vzhledem k tomu, že fonologie s fonetikou tak úzce souvisí, může být považována za její subdisciplínu, a naopak její odtržení by mohlo vést k neúplnosti nebo k chybám ve vysvětlení.

Fonetika je interdisciplinárním oborem, který ve svých výzkumech aplikuje poznatky dalších vědních odvětví jako je např. anatomie, fyziologie, informatika nebo psychologie (Skarnitzl & Šturm & Volín, 2016, s. 8-10).

Základní fonetické artikulačně-akustické jednotky jsou hlásky (Hála, 1960, s. 12), které se pak dělí podle různých kritérií do několika skupin. Nejznámější a nejtradičnější dělení je však na samohlásky a souhlásky, které zná každý jazyk světa. Každá hláska pak v sobě musí

zahrnovat takový počet distinktivních neboli odlišovacích znaků, aby mohla být bezpečně rozeznána od všech ostatních hlásek (Duběda, 2005).

Základní fonologickou jednotkou je foném jako nejmenší prvek zvukové roviny, která se liší od jiného prvku distinktivní fonologickou vlastností. Tato vlastnost má schopnost odlišovat význam slov a je fonologicky relevantní. V jazyce tedy pak vznikají fonologické opozice, které tvoří systém protikladů (Čermák, 2015, s. 192). Foném je jednotka, která na rozdíl od hlásky není určena artikulačními a zvukovými vlastnostmi, ale je zkoumána z hlediska funkčního (Cvrček, 2010, s. 42).

Samotný zvuk je tedy tvořen našimi fyziologickými pohyby artikulačních orgánů a vibrační hlasivek. Tyto pohyby vyvolávají vlny, které se šíří vzduchem. Obecně zvuk můžeme vymezit jejich frekvencí, tedy počtem kmitů/ vln za jednu sekundu, periodou a vlnovou délkou. Tyto fyzikální charakteristiky vyvolávají v posluchači dojem zvuku. Existují i další charakteristiky, které ovlivňují kvalitu zvuku: výška zvuku (*el tono*), síla zvuku (*la intensidad*) a trvání zvuku (*la duración*) (Čermák, 2015, s. 29-33). Samuel Gili Gaya (1988) rozlišuje kvalitu zvuku (*la cualidad del sonido*), tedy jeho zabarvení (*el timbre*), a kvantitu zvuku (*la cantidad*), která zde odpovídá výše zmíněnému trvání.

Každý pohyb, vibrace a vydaná energie náleží pouze jedné konkrétní částici ve vzduchu. Pokud je ale počáteční vibrace tvořena s velkou energií, může mít i přesah na částice. Poté se vše vrací do původní polohy a podoby. Pohyb vln může připomínat pohyb kyvadla a obecně se této nestálosti říká oscilace (*oscilación*), kdy se díky vibraci hlasivek vytvoří částice ve vzduchu a výsledným efektem je zvuk. Základní frekvence vibrační hlasivek je zvuk, který se nazývá základní frekvence F_0 (*frecuencia fundamental*) a lidský hlas se běžně pohybuje mezi frekvencemi 100–4000 Hz. F_0 se zpravidla liší dle pohlaví mluvčího. Hlas dospělého muže dosahuje frekvence kolem 120 Hz a ženský hlas přibližně 220 Hz. Frekvence také souvisí s tím, jak vnímáme tón. Čím vyšší je frekvence, tím vyšší se nám tón zdá a naopak. Je důležité ale zmínit, že frekvence a tón jsou dvě zcela odlišné věci, přestože spolu souvisí. Zatímco frekvence je fyzikální a objektivní ukazatel, tón je subjektivní psychologický dojem (Navarro & Merín, 2004, s. 37-41).

Při zkoumání zvukové stránky jazyka často nacházíme rysy, které jsou univerzální. Může jít o univerzálie mechanické, jako je například zeslabování intenzity na konci výdechové skupiny, které je podmíněno fyziologicky, nebo o univerzálie ekologické. Ty jsou dány společensky a souvisejí s komunikačními potřebami. Příkladem můžou být intonační jevy, které

nejsou definovány svou absolutní tónovou výškou, ale relativními intervaly, které lze měnit do různých individuálních výšek. Více k tomu to tématu I. Maddieson (1997).

Z hlediska vzájemných vztahů bychom mohli dělit univerzálie na absolutní a relativní neboli implikační. První skupinou jsou jevy, které platí samy o sobě. Druhou pak jevy, které jsou podmíněny jinými jevy uvnitř jazykového systému (Duběda, 2005, s. 22-23).

Mluvenou řeč lze zkoumat s použitím segmentální jazykové analýzy nebo suprasegmentální jazykové analýzy, která je předmětem této práce.

1.1.1 Ortoepie

Aby mluva mohla mít svou zvukovou podobu, musí být vyslovena. Správnou výslovnost označujeme slovem ortoepie. Jde tedy o soubor norem a pravidel, který vymezuje standard zvukové podoby jazyka (Palková, 1994, s. 320). Odborné slovo ortoepie pochází z řeckého *orthos* (správný) a *epein* (mluvit) (Hůrková, 1995, s. 17).

Pro správnou realizaci výslovnosti je nezbytné si zvuky nejprve korektně osvojit. Následně při produkci řeči mluvčí vyslovuje nejen správně osvojené hlásky, ale musí být schopen je spojovat s jejich okolím. Musí tedy umět využívat suprasegmentálních (prozodických) prostředků jazyka. „Pravidla normativní výslovnosti se vztahují jak na výslovnost jednotlivých hlásek, hláskových spojení a na normativní přízvukování, tak na členění souvislé řeči: na frázování, větný přízvuk a intonaci vět a větných úseků“ (Hůrková, 1995, s. 17).

Ať už je výslovnost mluvčího správná či nikoliv, je zajímavé pozorovat, že jedna věta nebude nikdy vyslovena naprosto identicky, i kdyby byla vyslovena jedním a tím samým mluvčím ve stejném kontextu (Machač & Skarnitzl, 2009)

1.2 Suprasegmentální prvky a vlastnosti

„Pokud se nám v běžném hovoru zdá, že slova rozpoznáváme bez námahy, je to spíše výsledek neustálého tréninku, známých situací, ale také přítomnosti prozodické jednotky, která má ke slovu blízký vztah a jeho rozpoznání usnadňuje“ (Volín, 2018, s. 63).

Lidská řeč není pouhým řetězcem po sobě jdoucích hlásek. V mluvené řeči nacházíme prvky, které ovlivňují delší spojení, jako jsou například slabiky, slova nebo i celé výpovědi. Těmto prvkům se říká suprasegmentální či prozodické a patří mezi ně přízvuk, tón, intonace a dále změny ve výšce tónu, které mohou v jazyce odlišovat i význam slov (Ashby a Maidment, 2015, s. 129). Prozódie také bývá hůře pochopitelná než segmentální oblast jazyka. Je totiž

variabilnější, komplexnější a napříč jazyky nemá tak jasnou a dobře strukturovanou základnu (Duběda, 2005, s. 123).

Duběda (2005, s. 124) navíc rozděluje makroprozódii, mikroprozódii a inherentní prozódii na základě tří produkčních vlastností segmentů (základní frekvence, trvání, intenzita). Obecně má dle něj prozodie tři základní funkce: distinktivní, fonosyntagmatickou a paralingvistickou. Funkci distinktivní představuje například pokles na konci oznamovací věty nebo opozice tónů, které zcela mění význam. Příkladem takového jazyku je třeba mandarínská čínština. Tónovou změnu významu zmiňují například i Ashby a Maidment (2015). Druhou funkcí je dle Dubědy funkce fonosyntaktická, která představuje hlavně větný přízvuk. Třetí paralingvistická funkce působí v distinktivním i syntagmatickém směru. Narozdíl od prvních dvou funkcí dodává projevům jistý postojový nebo emocionální rozměr.

Mezi nejčastěji zmiňované prozodické prvky patří přízvuk a intonace (D'Introno, 1995; Quilis, 1993). Zavadil a Čermák (2010) intonaci definují jako prozódii, kde základem je melodie neboli výška tónu. Intonace nemá vliv na význam jednotlivých slov, ale ovlivňuje interpretaci výpovědi (Ashby a Maidment, 2015, s. 141). Na větné úrovni pak rozlišujeme typy výpovědi podle postoje mluvčího. Rozlišujeme výpovědi oznamovací, tázací, rozkazovací a zvolací (Ashby a Maidment, 2015, s. 141; Zavadil a Čermák, 2010, s. 113–123). Quilis ve své knize *Tratado de Fonología y fonética españolas* (1993, s. 409-483) věnuje intonaci mnohem podrobněji a popisuje její detailní formu i funkci.

Čermák (2015), Ashby a Maidment (2015) navíc mezi suprasegmentální prvky řadí i rytmus. Čermák (2015) pak ještě zmiňuje změnu rychlosti promluvy. Díky seskupování přízvučných a nepřízvučných elementů v promluvě vzniká dojem rytmičnosti. Podle počtu přízvuků a podle jejich délky trvání v souvislé řeči vznikají pravidelné intervaly neboli rytmus (Real Academia Española, 2011, s. 356n).

Palková (1994, s. 32) shrnuje problematiku suprasegmentálních prvků takto: „Uspořádání zvukové formy jazyka nad segmentální vrstvou není v jazycích stejné, a proto i teoretický popis užívá pojmů vymezených různým způsobem.” Zmiňuje také, že suprasegmentální vlastnosti fungují spíše na principu kontrastu. Nejde tedy o stabilní fyzikální hodnoty, ale uživatel vnímá změny zvuku. Pocit posluchače, ale nemusí být vždy shodný s fyzikálními vlastnostmi zvuku. Přesnější vymezení pak často bývá obtížné a v každém jazyce odlišné (Palková 1994, s. 148).

Pro tuto práci je nejdůležitějším prozodickým prvkem přízvuk, který je kombinací hned několika faktorů a bude mu věnováno více pozornosti v následujících kapitolách. Velmi zajímavý je ale i výše popsáný princip kontrastu, který nemá stabilní a přesné hodnoty. Přestože

ve výzkumné části této práce budeme s naměřenými hodnotami pracovat, půjde především o porovnání sousedících přízvučných a nepřízvučných slabik. Tato informace poukazuje na to, jak je suprasegmentální stránka jazyka komplexní a nelehce měřitelná pomocí exaktních hodnot.

1.3 Definice přízvuku

Přízvuk chápeme jako kontrast mezi přízvučnými a nepřízvučnými jednotkami, které jsou větší než foném (slabika, morfém, slovo) (Quilis, 2004, s. 67). Ashby a Maidment (2015, s. 130) přízvuk definují jako prozodický rys, který se projevuje na slabičné úrovni a kde přízvučná slabika je ta, kterou vnímáme jako výraznější či zřetelnější než slabiky okolní. Palková (1994, s. 278) podobně jako Quilis říká, že základem přízvuku je zvukový kontrast, nikoliv absolutní hodnoty zvukových veličin. Gili Gaya (1988, s.31) charakterizuje mimo jiné přízvuk i z hlediska fyziologického, a to jako větší svalovou námahu při vyslovování přízvučné slabiky.

Přízvuk je založen na prominenci některé ze slabik slova či většího celku a tato prominence je tvořena prozodickými prostředky řeči. Jedna slabika je tedy potenciálně přízvukovatelná, ale i další slabiky mohou být sekundárně přízvukovatelné. Akustická podoba přízvuku nelze popsat zcela univerzálně, protože vždy závisí na kontextu. Duběda (2005) uvádí tři základní vlastnosti přízvuku: relativnost, hierarchičnost a netriviální vztah parametrů a funkcí.

Zvukové vlastnosti jednotky jsou hodnoceny v kontrastu s jednotkami sousedními relativně, nikoli absolutně. Může se jednat o hlubší či vyšší tón, delší trvání nebo vyšší intenzitu.

Prozodické jednotky jsou uspořádány do hierarchizované fonologické struktury. Každá nižší jednotka je tak zároveň obsažena i v jednotce vyšší. Přízvučný vokál je součástí i přízvučné slabiky, slova i delšího taktu.

Netriviální vztah parametrů a funkcí je dán například pohledem na přízvuk z fonetického a fonologického hlediska. Přízvuk jako součást fonologické podoby slova může být realizován foneticky v různých podobách. Fyzikální parametry, které tvoří dojem přízvučnosti se kombinují, nahrazují nebo třeba kompenzují jeden parametr druhým (Duběda, 2005).

Přízvuk tedy lze zkoumat akustickými technikami, ale i jako fonologicky strukturní pojem (Skarnitzl, 2016, s. 140), kde přízvučné slabiky jsou v rámci abstraktní hierarchické struktury metricky silnější než slabiky nepřízvučné (Ladd, 2008, s. 58). Tato zákonitost ale nemusí platit vždy a může dojít k situacím, kdy přízvučná slabika nebude přízvukována foneticky (Skarnitzl, 2016, s. 140).

Přízvuk bývá v konkrétním jazyce pocíťován intuitivně. I člověk, který nemá žádné lingvistické vzdělání, je schopen si všimnout, že v řeči cizince je nějaká chyba. Tyto nesprávnosti je už ale mnohem obtížnější vysvětlit (Palková, 1994, s. 156).

Terminologie přízvuku bývá v celku jednoznačná, ale i tak se setkáme s termíny *přízvuk* a *akcent*. V angličtině najdeme hned dvě označení: *accent* a *stress*. Palková vysvětluje rozdíly mezi termíny takto: „Termínem akcent se míní reálná zvuková prominence, objektivně zjistitelná v konkrétní výpovědi. [...] Termínem přízvuk se v tom případě míní potenciální vlastnost určité slabiky ve slově, že na ní může být akcent realizován.“ (Palková, 1994, s. 157). *Accentuation* je zdůraznění těch částí, které jsou sémanticky důležité. *Stress* odkazuje na prominenci, která je inherentní celému slovu (Monroy Casas, 1980, s. 135). Pokud tedy pracujeme s pojmem akcentu (*accent*), nemáme možnost odlišit prominenci jako vlastnost slova od prominence závislé na delším promluvovém úseku. Koncepce založené na strukturální vlastnosti slabiky ve slově využívají pojmu *stress*. V pracích se také objevuje termín *pitch-accent*, který často označuje nejmenší prvek intonační struktury (Palková, 1994, s. 157).

Tato práce se věnuje prominenci na úrovni slova, a proto bude používán právě termín *přízvuk*. Analýza praktické části práce se snaží zkoumat jak přízvuk, tak i jeho realizaci ve smyslu změn akustických parametrů.

Z fonetického hlediska má přízvuk čtyři akustické parametry – variace tónu (spektrální složení), intenzita, základní frekvence a trvání (D'Introno, Del Teso a Weston, 1995, s. 126; Real Academia Española, 2011, s. 355-357). Z hlediska percepčního je to výška a délka slabičného jádra, síla a vokalická kvalita.

1.4 Typologie přízvuku

Podle rozsahu zkoumaného úseku rozlišujeme přízvuk lexikální neboli slovní a větný. Dále také přízvuk primární a sekundární, případně terciální, kdy každé slovo má svůj primární přízvuk, ale i v okolních slabikách nalezneme určité rozdíly. Existují jazyky s přízvukem pevným nebo volným. Typologie přízvuku je v celku komplexní, a proto bude detailněji popsána v dalších odstavcích vždy na základě určitých kritérií.

V následujícím popisu budeme vycházet především z publikací autorů Quilis (1988; 1993), Duběda (2005), Palková (1994), Krčmová (2006), Ashby a Maidment (2015), Zavadil a Čermák (2010) a další.

Umístění přízvuku se v různých jazycích liší. **Pevný přízvuk** mají jazyky, u kterých přízvučná slabika má ve většině slov stejnou polohu. Tato poloha je brána vzhledem k hranici slova. Nejčastěji bývá umístěn na první, poslední nebo předposlední slabiku slova. Příkladem jazyku s umístěním na první slabice je třeba čeština. Zajímavé je, že tento princip platí i u slov s předponou, kde se přízvuk posune tak, aby byl opět na začátku slova. Na poslední slabiku klade přízvučnost na příklad turečtina a na předposlední je drtivá většina slov ve velštině.

Přízvuk volný neznámá, že by byla jeho pozice zcela libovolná. V takových jazycích existují komplexní pravidla pro umístění přízvuku. Mezi jazyky s volným přízvukem patří španělština, katalánština a další. Především u jazyků s volným přízvukem, je pak zásadní dělení podle místa přízvuku ve slově. Slova s přízvukem na poslední slabice jsou **oxytona** (*palabras agudas*). Slova s přízvukem na předposlední slabice jsou **paroxytona** (*palabras llanas, graves*) a jde tedy o slova minimálně dvoj- a víceslabičná. **Proparoxytona** (*palabras esdrújulas*) jsou slova s přízvukem na třetí slabice od konce. Poslední skupinou jsou slova s přízvukem na čtvrté případně i další slabice od konce. Tyto slova se nazývají **superparoxytona** (*palabras sobredújulas*) (Čermák, 2015, s. 166).

U některých delších slov s větším počtem slabik můžeme pozorovat **sekundární neboli vedlejší přízvuk**. Nejvýraznějším však vždy zůstává **přízvuk primární**, nazývaný taktéž hlavní. Ve fonetické transkripci se primární přízvuk značí povýšenou svislou čárkou na začátku slabiky, která jej nese. Další přízvuky téhož slova se značí svislou čárkou na základně. Vedlejší přízvuk může mít různou motivaci – rytmickou nebo jazykovou. Vedlejší přízvuk v češtině stojí na třetí slabice, obecně pak na každé liché. Tento dojem sekundárního přízvuku ale vzniká spíše u mluvčího než u posluchače (Palková, 1994). V češtině se vedlejší přízvuk objevuje především u složených slov (modrooký, červenobílý atd.) (Krčmová, 2006, s. 154).

Jednou z dalších typologií přízvuku je rozdělení na přízvuk slovní a větný. **Přízvuk slovní** (*acento léxico, espiratorio, intrínseco*), nazývaný také taktový, je založen na prominenci některé ze slabik slova (Čermák, 2015, s. 169). Heffner (1950) definuje slovní přízvuk jako „množství svalové energie, kterou potřebuje každý artikulační pohyb pro vyslovení slabiky jako nejmenšího elementu.“¹

Naopak **větný přízvuk** (*acento prosódico*) je spojován s vyššími jednotkami, přízvukovým taktem (*grupo acentual*) nebo delším promluvovým úsekem (*grupo fónico*). Jde o spojení přízvučného slova s jedním nebo více nepřízvučných. Tato nepřízvučná slova se pak

¹ „[...] el quantum de energía muscular que requiere cada movimiento articulatorio, con la sílaba como elemento mínimo.“ (Heffner, 1950, s. 224-225).

spojují se slovem přízvučným a společně vytvářejí jeden celek. Větší jednotky musí obsahovat více přízvučných slov, z kterých je vždy jedno nejvýraznější. Této nejsilnější prominenci se obvykle nazývá syntaktickým přízvukem (*acento sintáctico*, *acento máximo*) (Čermák, 2015, s. 169). Umístění větného přízvuku je věcí realizace výpovědi a je dáno především kontextem nebo postojem mluvčího. Tento přízvuk je tedy možné poznat pouze z psaného textu. V souvislé řeči pak nacházíme krátká nepřízvučná slova, která se nazývají stálá enklitika neboli stálé příklonky. Většinou jde o krátká gramatická slova, která tvoří přízvukový celek s předcházejícím výrazem (Krčmová, 2006, s. 152-153).

Starší práce o přízvuku (např. Fry, 1955) příliš prominenci slovní a větnou nerozlišují. Novější práce (např. Sluijter a van Heuven, 1996) se snaží tyto dva typy od sebe oddělit neshodujícími se fonetickými a prozodickými vlastnostmi (Harry van der Hulst, 2013, s. 85).

Quilis (1988) rozlišuje přízvuk silový, melodický a kvantitativní. **Přízvuk silový** (*acento de energía*, *acento de intensidad*, *acento de fuerza*, *acento dinámico*, *acento espiratorio*) se zakládá na síle a energii použité k výslovnosti. Záleží zde na odlišné výšce a délce prominentní slabiky a také na odlišném rozkmitu hlasivek a větším napětí svalů. Tento typ přízvuku vlastní čeština i španělština.

Přízvuk melodický (*acento musical* o *acento melódico*) je závislý na melodický změnách a na změnách základní frekvence. Jde o odchylku v tónovém průběhu vyslovení slova. Melodického přízvuku využívají i tónové jazyky, kde změna tónu může způsobit změnu významu slova. Často se o tomto typu přízvuku mluví jako o intonaci.

Dále Quilis mluví také o **kvantitativním přízvuku** (*acento cuantitativo*), který je založený na trvání neboli délce každé jednotky. V češtině o kvantitativním přízvuku mluvit nelze, protože na rozdíl od španělštiny, kde trvání zvukových jednotek souvisí s přízvukováním, v češtině je nositelem kvantity samohláska a nesouvisí s přízvukem (Králová, 1998, s. 29).

„Dnešní metody zdůrazňují, že na členitosti v přenosu a percepci přízvuku se podílejí výše zmíněné faktory jako základní frekvence, trvání atd., a proto se již nepoužívají termíny jako je přízvuk silový, nýbrž mluvíme pouze o přízvuku.“ (Quilis, 1988, s. 312)².

² Los procedimientos instrumentales hoy existentes han puesto de relieve que en la emisión y percepción del acento intervienen tanto los factores fisiológicos enumerados más arriba como la frecuencia fundamental o la duración, por ello no se utilizan ya las denominaciones de acento de energía, de intensidad, etc., sino sólo hablamos de acento.

V celku neobvyklé je dělení přízvuku na **počáteční** a **koncový**, případně předposlední. Všechny tři typy jsou mezi světovými jazyky běžné. Počáteční a koncový přízvuk plní především funkci demarkační a označuje začátek, respektive konec úseku či slova. Koncová prominence vychází ze skutečného přízvuku na úrovni slova. Předposlední je většinou dán gramatikalizací (Hulst, 2013, s. 105-108).

1.5 Funkce přízvuku

Tradičně se vydělují čtyři funkce přízvuku. Každý konkrétní jazyk pak může využívat všech, ale, i jen některých z nich. Následující dělení vychází z tradičních španělských prací např. Quilis 1993; 1998; Navarro & Merín, 2004.

a) Funkce kontrastivní (*contrastiva*) se uplatňuje v rovině syntagmatické a má schopnost odlišovat od sebe dvě vedle stojící jednotky. Přesněji řečeno odlišuje přízvučné a nepřízvučné celky. V tomto případě se nejčastěji jedná o přízvučné a nepřízvučné slabiky. Tato funkce se objevuje jak u jazyků s pevným, tak i volným přízvukem.

b) Funkce distinktivní (*distintiva*) se uplatňuje u jazyků s volným přízvukem a odlišuje dva různé celky jejich významem. Dokladem této distinktivní platnosti jsou minimální páry rozlišené právě polohou přízvuku. Příklady takových párů můžeme najít v angličtině (*import* [ˈɪmpɔ:t] substantivum „dovoz“ vs. [ɪmˈpɔ:t] sloveso „dovážet“), španělštině, portugalštině a v mnoha dalších jazycích. Další příklady můžeme vidět v následující tabulce 1.5. (Ashby a Maidment, 2015, s. 136).

albánština	[ˈatə]	„otec“	[aˈtə]	„ho, ji“
arabština	[ˈwasˈafa:]	„oni dva popsali“	[waˈsˈafa:]	„a bylo to jasné“
řečtina	[ˈxoros]	„prostor“	[xoˈros]	„tanec“
italština	[ˈpɔrto]	„nesu“	[porˈtɔ]	„nesl“
ruština	[ˈuzə]	„úžeji“	[uˈzɛ]	„úžeji“
španělština	[ˈentre]	„mezi“	[enˈtre]	„vstoupil jsem“

Tab. 1.5 – Minimální páry rozlišené přízvukem

c) Funkce demarkační (*demarcativa*) působí pouze u jazyků s pevným postavením přízvuku. V promluvě vyznačuje hranice mezi jednotlivými jednotkami. Může označovat začátek slova, jako tomu je např. v češtině, nebo konec slova jako např. ve francouzštině nebo turečtině. V polštině pak označuje jak začátek, tak i konec slova.

d) Funkce kulminativní (*culminativa*) označuje přítomnost přízvukové jednotky bez udání přesného ohraničení. Tato funkce se vyznačuje pouze u jazyků s přízvukem volným. Ve

španělštině je jádrem taktu přízvučná slabika a kolem ní se shromažďují slabiky nepřízvučné (Čermák, 2016, s. 163.)

Srovnáme-li funkce přízvuku v češtině a ve španělštině vidíme, že každý jazyk má funkce odlišné. Pro oba jazyky je podstatná funkce kontrastivní, kde se v rámci jednotky řeči plně realizují některé slovní přízvuky a ostatní jsou oslabeny. U češtiny pak pozorujeme navíc funkci demarkační, a naopak u španělštiny mluvíme o přízvuku distinktivním a kulminativním.

Rozdíly ve funkci přízvuku se mohou také promítat do problematiky rytmického členění souvislého projevu (Králová, 1998, s. 31).

1.6 Osvojování přízvuku

Vynecháme-li osvojení zvuku jako mateřského jazyka (L1) a zaměříme-li se rovnou na adopci cizího jazyka (L2), Lleó (1997, s. 42) tvrdí, že existují dva způsoby, jak si osvojit zvuky: řízený a neřízený. Ten první spočívá v tom, že je jedinec pedagogicky veden k určitým výsledkům. Naopak neřízený způsob se zakládá na vystavení jedince novému prostředí s novým jazykem. Tato situace je velmi podobná nabývání L1, protože člověk nedostává žádné instrukce.

Co se týče osvojování již fonologických jevů, včetně přízvuku, lingvisté v poslední době přichází s psycholingvistickou teorií. Ta spočívá v tom, že nehledá pouze rozdíly mezi L1 a L2, ale zjišťuje, že interference L1 hraje velkou roli při osvojování L2. Jinými slovy náš rodný jazyk má velký vliv na jazyk, který se právě učíme. Je to dáno tím, že lidský jedinec má tendenci si věci zjednodušovat, a náš rodný jazyk tak může mít negativní dopad na nově nabývaný jazyk cizí (Lleó, 1997, s. 105–113).

Gillian Lord (2005, s. 557–568) se ve své práci zabývá způsobem, jak zefektivnit výuku výslovnosti. Říká, že studenti L2 často mají problémy s gramatikou a slovní zásobou, ale přes jejich nedostatky v těchto oblastech vidí větší problém právě ve výslovnosti. Při výuce je podle něj kladen jen velmi malý důraz na fonetickou stránku jazyka a oproti jiným disciplínám je jí věnováno velmi málo času. Ve své studii došel k závěrům, že výslovnost L2 může být kladně ovlivněna, pokud jí bude v hodinách věnováno více prostoru.

Při špatném osvojení přízvuku může nastat hned několik problémů. Tím asi nejzásadnějším je ztráta komunikační dovednosti a nesprávné předání zprávy. Může dojít k nedorozumění, kdy posluchač nabyl jiného dojmu, než který se mu mluvčí snažil předat (Derwing a Munro, 2009).

Z kapitol o typologii a funkci přízvuku tedy vyplývá, že přízvuk může být v každém jazyce jiný. Pokud by mezi češtinou a španělštinou v tomto ohledu neexistovaly žádné rozdíly, dá se předpokládat, že by nedocházelo k chybám. Vzhledem k odlišnostem ale předpokládáme, že si mluvčí zachovává znalosti a dovednosti ze svého L1 a chybně je přenáší do L2 i přes snahu se co nejvíce přiblížit výslovnosti rodilého mluvčího.

Studie (Černíková & Čermák, 2016) představila několik rysů španělské výslovnosti, které jsou z hlediska produkce a percepce pro české mluvčí z různých důvodů problematické, mezi nimi mimo jiné právě přízvuk. Jejich studie dokázala, že pohyblivý přízvuk ve španělštině odráží variabilní produkci českých mluvčích i v rámci jedné věty. Prominence ve víceslabičných slovech bývá často zaměňován s délkou, což je z pohledu interference naprosto pochopitelné díky stejnému znaku pro označení španělského přízvuku a české délky. Největší rozdíly ale zaznamenali v oxytonech, kde výsledky ukázaly chybné umístění přízvuku u více než poloviny vybraných slov.

Přízvuk tedy pro nerodilého mluvčího představuje určitou komplikaci jak při výslovnosti, tak následně i zpracování řeči posluchačem.

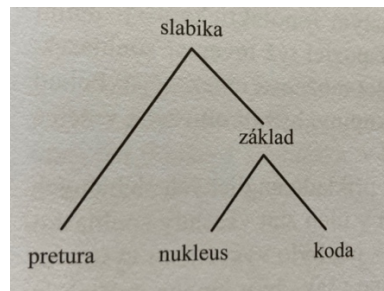
1.7 Slabika a její vztah k přízvuku

„Všechny jazyky světa znají kontrast mezi souhláskami a samohláskami, stejně jako znají princip slabičnosti“ (Duběda, 2005, s. 41).

Slovní přízvuk se realizuje ve slabičném jádru a je charakteristický větší mírou prominence jedné slabiky oproti druhé (Palková, 1997, s. 158). Nejčastěji je slabika popisována jako přechod od počáteční sevřenosti k otevřenosti a návratu zpět. Tyto opakující se změny vytváří cyklický pohyb, díky kterému pak vzniká dojem, že řeč je rytmická (Skarnitzl, 2016, s. 111).

Slabika je základní stavební jednotkou souvislé řeči a zároveň nejmenší jednotkou při produkci a percepce řeči. Základní složkou každé slabiky je samohláska, která představuje jádro (nukleus). Kolem ní se pak seskupují souhlásky, které tvoří préturu či kodu. Préturou jsou souhlásky, případně jejich skupiny, předcházející jádru slabiky. Souhlásky, které následují po něm, jsou slabičnou kodou. Nukleus a koda společně tvoří jednotku zvanou slabičný základ³ (Ashby a Maidment, 2015, s. 124; Palková, 1997, s. 152). Strukturní složení slabiky je znázorněno na obrázku 1.7.

³ Někteří autoři používají termín „rhyme“. (Palková, 1994, s. 153)

Obr. 1.7 - Struktura slabiky

Je pravda, že pozici slabičného jadra primárně přísluší samohláskám a ve většině jazyků (i ve španělštině) jsou jedinými přípustnými segmenty (Bell, 1987), každopádně ale existují jazyky, v kterých vrcholem slabiky mohou být i některé vybrané souhlásky. Patří mezi ně čeština⁴, angličtina nebo třeba gruzínština (Duběda, 2005).

Přestože rozdělit slovo na slabiky se může zdát v celku snadná dovednost, exaktní popis už není tak primitivní záležitostí. Přesná popisná definice slabiky, která by byla vhodná pro všechny jazyky, totiž neexistuje (Palková, 1994, s. 152). I tak lze ale říci, že mezi základní fonetické vlastnosti slabiky patří sonorita, přítomnost tónové složky.

Konkrétní podoba slabiky a její hláskové složení jsou v každém jazyce jiné. Liší se podle toho, jaké kombinatorní možnosti hlásek se ustálily a jaké ne (Palková, 1994, s. 152). Možné kombinace ve slabice zkoumá disciplína nazývaná fonotaktika. Mluvčí obvykle mají intuitivní představu o tom, které kombinace hlásek ve slabice v jejich jazyce možné jsou a které ne. Například pro angličtinu je přijatelná výslovnost slova *blick*, zatímco malá obměna *bnik* už přijatelná není, protože kombinace *bn* není v tomto jazyce ustálená. Zatímco v prětuře bývá výběr souhláskových skupin širší, v kodě je počet možností omezenější. Fonotaktická pravidla pak rozlišují slabičné kody a prětury podle počtu a typu kombinace souhlásek. Dvoučlenné prětury jsou celkem běžné, ale i ty jsou omezené, tříčlenné jsou pak ještě omezenější. V češtině může mít prětura slabiky až čtyři souhlásky (např. *pštros*). Koda může mít souhlásky maximálně tři (*Terst*). Jiné jazyky (také španělština) takové složité skupiny souhlásek nepřipouštějí (Ashby a Maidment, 2015, s. 125-127).

Nejčastější struktura vyskytující se v jazycích světa je spojení konsonantu C a vokálu V. Slabika CV je ideální jak z hlediska artikulačního, akustického tak i percepčního (Real Academia Española, 2011, s.15).

⁴ České slovo *mlčet* je složeno ze dvou slabik – *ml* a *čet*. Příkladů těchto slabičných souhlásek bychom v českém jazyce našli spoustu.

Časté je také rozlišování otevřených (*la sílaba libre, abierta*) a zavřených (*la sílaba, cerrada, trabada*) slabik. Podstatou je přítomnost kody ve slabice zavřené a absence kody ve slabice otevřené.

Tradičně se rozlišují i další typy slabik. Podle přítomnosti či nepřítomnosti přízvuku dělíme slabiky na přízvučné (*la sílaba tónica, acentuada*) a nepřízvučné (*la sílaba átona, inacentuada*). Existují i slabiky předpřízvučné (*protónica*) a popřízvučné (*postónica*) (Čermák, 2015, s. 150). Pokud se ve slově objeví vedlejší sonorní vrchol tvořený znělým konsonantem, jedná se o slabiku pobočnou⁵ (Palková, 1994, s. 154).

Podle počtu fonémů, jimiž je slabika tvořena, vydělujeme slabiky monofonematické (*monofonemática*), které jsou tvořeny jedním fonémem. Tento foném je zároveň jádrem. Druhým typem je slabika polyfonematická (*polifonemática*), která je tvořena dvěma nebo více fonémy (Čermák, 2015, s. 150).

Důležité pro tuto práci je, že slabika je prozodický segment, který je nositelem přízvuku ve slově (Palková, 1994), a z výše definovaného popisu vyplývá, že slabika se v češtině a španělštině chová odlišně. Zatímco v češtině může být slabičným vrcholem samohláska nebo slabikotvorná souhláska, ve španělštině jím může být pouze vokální element, tedy samohláska, diftong či triftong. Čeština navíc využívá vedlejšího slabičného vrcholu neboli pobočné slabiky, kterou španělský jazyk nezná. Co se týče typu slabiky, ve španělštině se setkáváme mnohem častěji s otevřenými slabikami (téměř 80 %) (Králová, 1998, s. 27).

1.8 Vokál a jeho vztah k přízvuku

Nositelem přízvuku je slabika a přízvučná slabika je ve španělštině tvořena vokálem. Akustické koreláty přízvučné slabiky pak budou charakterizovány právě díky obsaženému vokálu, a proto je stěžejní pro tuto práci vokální systém obou jazyků krátce představit.

1.8.1 Španělský vokální systém

Systém španělských samohlásek je tvořen pěti segmenty: a, e, o, u, i. Z fonologického hlediska jsou to fonémy, které vyvolávají změnu významu slov jako je tomu např. u slov *paso* (*krok*), *peso* (*váha*), *poso* (*sedlina*), *puso* (*položil*), *piso* (*byt*) (Real Academia Española, 2011, s. 76). Základními charakteristikami španělských samohlásek je jejich tónový charakter a slabikotvornost. Samohlásky jsou totiž jádrem slabiky a mohou tvořit slabiku samy (Čermák, 2015, s. 43).

⁵ V jazycích, pro které jsou pobočné jazyky typické (také čeština), často dochází k jejich odstraňování. Příkladem v češtině může být slovo *lžička* – *žička*. (Palková, 1994, s. 154)

Španělské vokály se dělí podle několika různých kritérií. Podle způsobu artikulace a vertikálního posunu jazyka odlišujeme samohlásky vysoké (*altas*), středové (*medias*) a nízké (*bajas*) (Navarro & Merín, 2004). U vysokých vokálů (*i*, *u*) se oba formanty nacházejí mimo centrální zónu a jejich F_1 je velmi nízká. Jde o samohlásky difúzní (Čermák, 2015, s. 45).

Podle místa artikulace se dělí vokály přední (*anteriores*), střední (*centrales*) a zadní (*posteriores*) (Navarro & Merín, 2004). Dále samohlásky mohou být otevřené a zavřené. U otevřených vokálů jsou artikulační orgány daleko od sebe a výdechový proud má širokou cestu. U zavřených vokálů je taktéž cesta výdechového proudu volná, ale užší. Existují i další typologie dělení samohlásek: podle labializace vokály zaokrouhlené a nezaokrouhlené, podle trvání dlouhé a krátké, podle přízvučnosti přízvučné a nepřízvučné a podle nosovosti nosové a ústní (Čermák, 2015, s. 45).

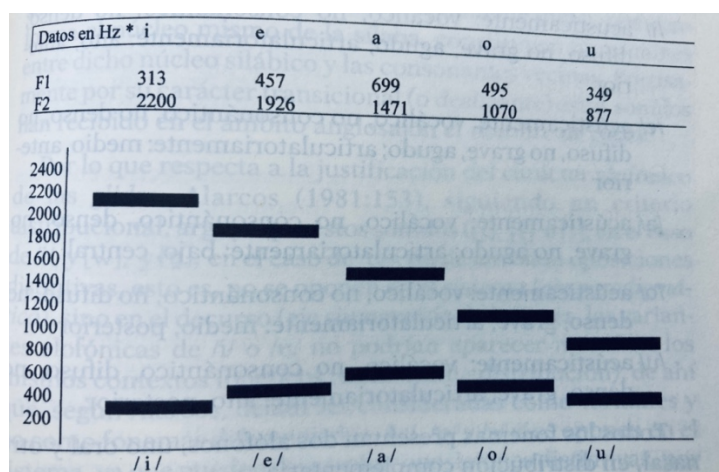
V následující tabulce (obr. 1.8.1 a) je možné pozorovat konkrétní vokály s jejich charakteristikou.

	ANTERIORES o PALATALES	CENTRAL	POSTERIORES o VELARES	
	NO LABIALIZADAS		LABIALIZADAS	
	AGUDAS	-AGUDO -GRAVE	GRAVES	
CERRADAS ALTAS	/i/		/u/	DIFUSO -DIFUSO
MEDIAS	/e/		/o/	-DENSO
ABIERTAS BAJAS		/a/		DENSO

Obr. 1.8.1 a – Španělské vokály a jejich charakteristika. (Navarro & Merín, 2004, s. 122)

Kvalita vokálů je dána kombinací artikulačních a akustických vlastností. Je tedy dána formanty F_1 , F_2 a občas také F_3 a vokalickým ténbrem (*timbre*), neboli zabarvením. Intenzita a frekvence formantů závisí na stupni otevřenosti vokálů při jejich artikulaci a také na pozici jazyka a rtů. První dva formanty jsou k akustickému popisu dostačující a svými hodnotami rozlišují jeden vokál od druhého. Třetí formant je relevantní pouze v některých případech (D’Introno, 1995, s. 88). Frekvence prvního formantu souvisí s otevřeností ústní dutiny. Čím více je otevřená, tím je frekvence F_1 vyšší. Druhý formant souvisí se zvýšením a poklesem jazyka. Čím více se posouvá pozice jazyka dozadu v ústní dutině, tím nižší je frekvence F_2 a naopak. Frekvence F_2 také souvisí se zaokrouhlením rtů v tom smyslu, že pokud se zaokrouhlení zvětšuje, frekvence druhého formantu se snižuje. Třetí formant F_3 se mění v závislosti na pohybu měkkého patra a je relevantní u nazalizovaných hlásek. Pokud měkké patro klesá, F_3 se zvyšuje. Roli zde hraje také špička jazyka, která při výslovnosti *r* nabývá retroflexního tvaru, a taktéž ovlivňuje hodnoty F_3 (Quilis, 1988, s. 130-150; Navarro a Merín,

2004, s.125-127). Pro lepší představu o formantech španělských vokálů je možné se podívat na následující graf (obr. 1.8.1 b), v kterém je zaznamenán první a druhý formant všech samohlásek. Jedná se o hodnoty mužského hlasu.⁶

Obr. 1.8.1 b – Přehled formantů F1 a F2 španělských vokálů (Martínez Celdrán, E., 1994).

„Říká se, že ve španělštině neexistuje více než jedno *e* a jedno *o*.“⁷ - každý vokál se pokaždé píše stejně, ale najdeme slova, kde je vyslovujeme jinak. Při výslovnosti slov *torre* a *sacó* oba vokály *o* vyslovujeme jinak. Stejně tomu tak je u *e* ve slovech *guerra* a *maté* (Cocchi & Rovere y Oddino, 1934, s. 11).

Existují akcenty a dialektické varianty, kde můžeme slyšet jiné hlásky než ty, které jsou ve slově graficky (např. *después* [dipwe:s] nebo *casas* [kas æh])⁸. Neplatí ale, že by v těchto případech mělo vždy dojít ke špatné interpretaci. Zajímavé je, že k těmto změnám většinou dochází na nepřízvučných samohláskách, ty přízvučné jsou naopak mnohem stabilnější, a proto se španělský vokalický systém považuje za v celku stabilní obecně (Monroy Casas, 2004, s. 9-10). Redukovaná výslovnost má za následek také změnu hodnot formantů, které se pak přibližují hodnotám vokálu šva⁹ (Arbulu Barturen, 2000, s. 51).

Ortega-Llebaria a Prieto (2016) ve svém výzkumu došli k závěrům že španělština (na rozdíl od katalánštiny nebo angličtiny) redukuje nepřízvučných vokálů nezaznamenává.

Ve španělštině neexistuje kontrast mezi vokalickou délkou (na rozdíl např. od angličtiny nebo češtiny). Monroy Casas (2004, s. 22) uvádí, že u španělských samohlásek existuje tzv. vokalická šířka (*latitud vocálica*), nikoliv ale rozdíl mezi krátkými a dlouhými vokály.

⁶ Hodnoty formantů se mohou lišit způsobem artikulace každého mluvčího, vybraným mluvním stylem, ale také v závislosti na okolních segmentech (Arbulu Barturen, 2000, s. 50).

⁷ “Se dice que en español no hay más que una *e* y una *o*.” (Cocchi & Rovere, 1934- s. 11)

⁸ Typické především v oblasti Asturias.

⁹ Průměrné hodnoty formantů vokálu šva - F1: 500Hz, F2: 1500Hz (Arbulu Barturen, 2000, s. 51)

Pro studium výslovnosti je běžné, že foném nebývá vysloven samostatně, ale v rámci kontextu, tedy minimálně v celé slabice (Monroy Casas, 2004, s. 22). Vzhledem k tomu, že vokál má schopnost tvořit slabiku sám, slabika jako suprasegmentální prvek je zde velmi významná.

Tomás Navarro (1916) pozoruje, že v určitém kontextu samohlásky mohou být vysloveny delší nebo naopak kratší. Například vokál, který předchází vibrantly *r*, má tendenci se prodlužovat. Naopak před okluzivní souhláskou bývá kratší. Monroy Casas (2004) navazuje v této studii na Tomáse Navarra a dochází k výsledkům, že španělský přízvučný vokál je relativně dlouhý v oxytonech, pokud nekončí konsonantem *n* nebo *l*, a relativně krátký v proparaxytonech. Podle Lehisty (1970, s. 18) jsou delší vysoké a otevřené vokály, a nízké a zavřené kratší. Tato rozdílnost může být dána fyziologickými podmínkami nebo – jak říká Tomás Navarro – to může být fenomén obecné fonetiky.

Výsledky studie Monroy Casas (2004) dochází k odlišným délkám přízvučných a nepřízvučných vokálů. Jeho přesné měření můžeme pozorovat na obr. 1.8.1 c, (hodnoty jsou měřeny v ms (*msecs*) – mikrosekundách.

	A	E	I	O	U
Acent.	85	76,5	79,4	73,4	67,6
No ac.	65	55,5	54	54,4	48,5

Obr. 1.8.1 c – Délka přízvučných (*Acent.*) a nepřízvučných (*No ac.*) španělských vokálů (Monroy Casas, 2004, s. 44).

Monroy Casas (2004) došel i k průměrným hodnotám délky přízvučných vokálů v jejich různém kontextu. Jeho naměřené hodnoty jsou následující (obr. 1.8.1 d):

<i>Delante de</i>	ACENTUADA	<i>Delante de</i>	NO ACENTUADA
n	63 mscs	n	43 mscs
ñ	67,8 »	k	44,7 »
θ	76 »	p	50,7 »
l	77,5 »	r	52 »
p	81,6 »	t	52,4 »
s	82 »	θ	54 »
x	86 »	l	54,6 »
d	92,9 »	ñ	57,5 »
γ	97,6 »	x	60,5 »
		j	61,5 »
		ñ	62 »
		s	78 »

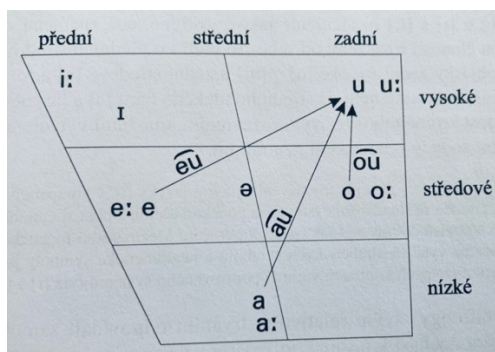
Obr. 1.8.1 d – Průměrná délka španělských vokálů v kontextu. *Delante de* = před, *Acentuada* = přízvučný, *No acentuada* = nepřízvučný (Monroy Casas, 2004, s. 47).

1.8.2 Český vokální systém

„České samohlásky jsou jádrem vyznění slabiky, nositelkami tónové kvality a estetického vyznění mluveného slova vůbec“ (Hůrková, 1995, s. 17).

Artikulační podstatou českých samohlásek je stejně jako ve španělštině nastavení artikulačních orgánů (jazyk a rty) tak, aby došlo k relativnímu zesílení určitých složek (Cvrček, 2010, s. 43). Jazyk se posouvá nahoru a dopředu nebo dozadu a tím se modifikuje rezonanční prostor, který je pak stěžejním pro odlišení vokálů a jejich systemizaci (Krčmová, 2006, s. 46). V češtině navíc hraje roli jejich relativní trvání neboli délka. Na rozdíl od španělských hlásek zde nebývá využíván rys nosovosti (Cvrček, 2010, s. 43).

Podle horizontálního posunu jazyka se rozlišují hlásky přední, střední a zadní. Vertikální posun jazyka diferencuje samohlásky jemněji a také více odlišuje jednotlivé vokální systémy. Pro jeho charakteristiku se běžně používá dvojí terminologie z důvodu pojmenování většího počtu stupňů. Podle vertikálního posunu jazyka se tedy rozlišují samohlásky vysoké, středové a nízké a také zavřené a otevřené. Vysoké vokály jsou artikulačně charakteristické nejvyšším postavením hřbetu jazyka, nízké naopak nejnižším. Při produkci zavřených vokálů je průchod výdechového vzduchu užší než u otevřených. Můžeme tedy říct, že vysoké hlásky jsou zavřené a nízké otevřené (Palková, 1994, s. 68).

Obr. 1.8.2 a – Vokální systém s českými souhláskami (Cvrček, 2010, s. 43).

Na obrázku 1.8.2 a můžeme vidět prostor jazyka při vytváření samohlásek, který má tvar lichoběžníku a v něm přehled všech čtrnácti českých vokálů. Dnešní čeština používá pět krátkých, pět dlouhých hlásek a tři dvojhlásky neboli diftongy (Krčmová, 1994, s. 87). Cvrček (2010, s. 44) mezi české vokály řadí i tzv. neutrální samohlásku, která je střední středová a nemá status fonému. V češtině ji používáme jako oporu při vyjmenování určitých písmen abecedy (např. *b* [bə]), nebo také při redukované výslovnosti (např. *protože* [prətəže]). Dále bývá tento zvuk střední středové samohlásky využíván při tzv. hezitačním zvuku neboli při váhání během řeči. V tomto posledním případě je ale trvání této hlásky vcelku dlouhé ([ə:]).

Krátké a dlouhé vokály tvoří párové opozice, kdy každý dlouhý vokál bývá přibližně dvakrát tak dlouhý než ten krátký. U samohlásek *é, á, ó, ú* je možné zkrácením jejich zkrácením vytvořit hlásky krátké *e, a, o, u* a artikulační postavení mluvidel přitom zůstává velmi podobné. U opozice vokálů *i-í* můžeme z obrázku 1.3. vypožorovat, že toto zkrácení ve stejném postavení artikulačních orgánů možné není (Cvrček, 2010, s. 44).

Při výslovnosti samohlásek je třeba dbát na jejich náležitou délku nebo krátkost, jelikož v češtině se délka vokálů využívá funkčním způsobem. Nenáležitou délku nebo krátkost můžeme pozorovat v nespisovných projevech (např. *pivo [pi:vo]*, *láhev [lahef]*). Dodržování délky je důležité zejména při rozlišování významu slov (např. *léta – létá, zprava – zpráva, atd*) (Styblík, 2004, s. 27). Opozice *o-ó* má tuto fonologickou funkci pouze u přejatých slov nebo je znakem exprese (např. *moře – móře peněz*) (Krčmová, 2006, s. 114).

Tato kvantita je v češtině objektivně zjiřitelná a měření ukázala, že skutečná délka vokálu závisí na jeho typu a na pozici ve fonické řadě. Vysoké samohlásky bývají v průměru kratší a zároveň platí, že např. před sonorami se vokály také krátí. Objektivní délka vokálů ale nehraje příliš velkou roli v jejich rozeznávání, jelikož se může měnit na základě toho, jak rychle, či emfaticky je slov vysloveno. Mělo by být zachováno minimální trvání hlásky jinak by vokál mohl být neidentifikovatelný a také maximální trvání hlásky, aby se nejednalo již o výkřik nebo povzdech. Pro odlišnost hlásek tedy není stěžejní objektivní, nýbrž relativní kvantita (Krčmová, 2006, s. 61). Relevantní kvantita je založena na relaci krátkého a dlouhého vokálu, kdy poměr mezi nimi bývá 1:2¹⁰ (Chlumský, 1928; Palková, 1994; Hála, 1962 a; Skarnitzl, 2016). Podle Hály (1962) byly u jednotlivých vokálů zjiřtěny následující hodnoty.

[i]	5 – 10 cs	[í]	10 – 14 cs
[e]	6 – 12 cs	[é]	16 – 22 cs
[a]	9 – 16 cs	[á]	19 – 30 cs
[o]	7 – 13 cs	[ó]	16 – 25 cs
[u]	6 – 12 cs	[ú]	12 – 24 cs

Obr. 1.8.2 b – Délka jednotlivých vokálů v češtině (Hála, 1962 a).

Mezi vokály jsou řazeny i diftongy, zvláštní typy hlásek s tónovou strukturou. Palková (1994, s. 72) je definuje jako stabilní změnu artikulačního postavení v rámci časového kroku, který jinak odpovídá trvání jedné samohlásky. Zatímco formantová charakteristika jednoduchých vokálů je v jejich průběhu celkem stálá, u diftongů dochází k plynulé proměně. V české dvojhlasce si plnou vokalickou stavbu uchovává jen její část a druhá složka se mění na

¹⁰ V určitých nářečích se můžeme setkat i s poměrem 2:3 a v nářečích severní Moravy fonologická kvantita není vůbec. (Krčmová, 2006, s. 118). Podlipký, Skarnitzl a Volín (2006) ve své studii naměřili poměr mezi krátkými a dlouhými e-ovými, a-ovými a o-ovými samohláskami mezi 1,7:1 a 1,8:1. I-ové vokály pak 1,29:1 a zde by poměr neměl přesáhnout 30 % z důvodu rozdílu v kvalitě vokálu.

polosamohlásku. Obecně se tomuto typu diftongu říká diftong nepravý. Podle postavení oslabené části je pak dělíme na stoupavé a klesavé (Krčmová, 2006, s. 62).

Pro všechny české vokály je typická větší existence formantů. Některé české konsonanty ale mají svou šumovou složku velmi slabou, a ani jejich tónová složka není příliš rozvinuta. Akusticky jsou tedy přesně na pomezí mezi vokály a konsonanty. Obecně bývají sice řazeny mezi souhlásky, kvůli jejich fungování mimo jádro slabiky. Popisované hlásky se nazývají hlásky klouzavé neboli *glide* a řadí se mezi ně i např. české [j], které se velmi blíží vokálu [i] (např. v nespisovné výslovnosti slova *mlýn* [mlejn]) (Krčmová, 2006, s. 61-62).

Určujícími složky akustického spektra českých samohlásek jsou první a druhý formant (F_1 a F_2). Hodnoty formantů se udávají v hertzech (Hz.)

Formant Hláška	F1 pásmo	F2 pásmo
i, í	300- 500	2000-2800
e, é	480- 700	1560-2100
a, á	700-1100	1100-1500
o, ó	500- 700	850-1200
u, ú	300- 500	600-1000

Obr. 1.8.2 c – Hodnoty formantů F_1 a F_2 českých vokálů (Palková, 1994, s.174).

Pokud bychom porovnali větší počet realizací stejné samohlásky, zjistili bychom, že hodnoty formantů se vždy trochu liší nejen mezi mluvčími, ale také v rámci promluv jednoho člověka. Záleží totiž na okolnostech, ale také na změně výšky základního tónu, který může ovlivňovat výšku formantů (Palková, 1994, s. 101-107).

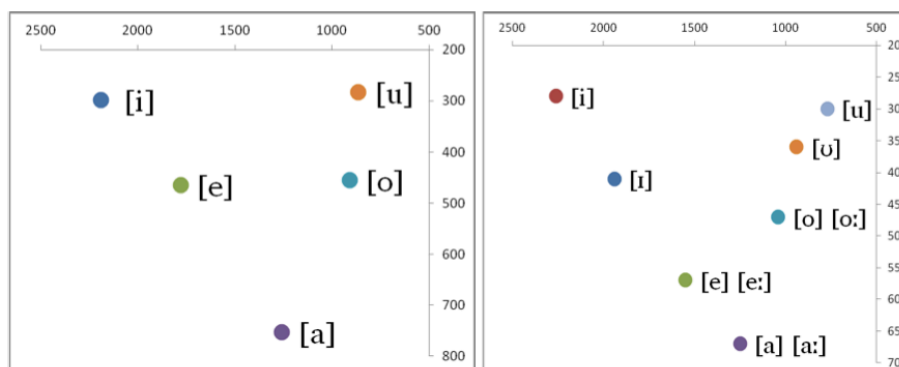
Tradičně se uvádělo, že vokalická hodnota formantů krátkých a dlouhých samohlásek se neliší. Je pravda, že kvalita krátkých a dlouhých samohlásek v rámci e-ových, a-ových a o-ových je prakticky totožná. Ale u vokálů i-ových a u-ových pozorujeme odlišnosti. Rozlišuje se krátké centralizovanější *i* [i] a dlouhé zavřenější, přednější *i* [i:]. U krátkého *u* zatím centralizovanější kvalita nebyla potvrzena, a proto se zatím v transkripci neuvádí, ale do budoucna se předpokládá (Skarnitzl, 2016, s. 50).

V českém vokalickém systému se na místě přízvučných samohlásek objevují vokály jak krátké, tak i dlouhé. Výše v textu je uvedeno, že objektivní délka krátkých i dlouhých samohlásek se u každé z nich liší. Ale porovnáme-li délku dlouhých a krátkých z hlediska přízvučnosti, přízvučná dlouhá bývá přibližně dvakrát delší než příslušná přízvučná krátká

(Chlumský, 1928, s. 28). Dlouhá přízvučná a dlouhá nepřízvučná jsou pro sluch stejně dlouhé. Nepřízvučná dlouhá má tendenci se na konci věty protahovat (Chlumský, 1928, s. 83).

1.8.3 Základní srovnání španělského a českého vokálního systému

Oba vokální systémy, španělský i český jsou si velmi podobné, ale i přesto mezi nimi existují jisté rozdílnosti. Podle Dubědy (2005), transkripce českých vokálů užívá následujících znaků: [ɪ], [ɛ], [a], [ɔ], [u]. Španělské vokály jsou přepisovány takto: [i], [e], [a], [o], [u] (RAE, 2011). Z toho vyplývá, že české vokály jsou oproti těm španělským otevřenější a uvolněnější. Pouze vokál [a] sdílí stejný zápis, ale i tak jeho výslovnost není totožná (Černíková, 2016, s. 14). Vokální systémy se liší i akusticky neboli hodnotami F_1 a F_2 . Detailní srovnání můžeme pozorovat na následujícím obrázku 1.8.3.

Obr. 1.8.3 – Srovnání vokálních systémů (vlevo španělský, vpravo český). Svislá osa – F_1 , horizontální osa – F_2 (Černíková, 2016, s. 15)

Fonetická realizace vokálů je v jistých bodech rozdílná. Španělské *a* není tak otevřené jako to české, španělské *e* je zavřenější a navíc vyslovováno palatálněji. Španělské *o* je zavřenější a velárnější. Španělské *i* a *u* jsou také zavřenější a akusticky bližší českému *í* a *ú* (Černíková, 2016; Králová 1998).

Z popisů obou vokálních systémů také vyplývá, že z artikulačního hlediska jsou vokály velmi podobné. Jednotlivé vokály se od sebe odlišují stupněm otevřenosti a horizontální a vertikální změnou poloh jazyka. Čeština navíc disponuje dlouhými vokály, které zastávají distinktivní funkci. Některé z nich jsou pouze delší variantou těch krátkých, ale *i* a *u* se neliší pouze kvantitou, nýbrž i kvalitou (Černíková, 2016). Z kapitoly o španělském vokálním systému také víme, že i ve španělštině tedy existuje variantnost, co se týče kvantity vokálů, ale nemá vliv na význam slov (Monroy Casas, 2004).

Španělština obecně oproti češtině používá samohlásky mnohem frekventovaněji, a navíc představují jediný zvukový prvek, který může vytvářet slabičný vrchol (Králová, 1998, s. 14).

1.9 Akustická kritéria a percepční hledisko přízvuku

Již od 50. let 20. století se autoři zabývají třemi akustickými koreláty – základní frekvence, intenzita a trvání (Fry, 1955, 1958; Klatt 1976; Backman, 1986). Později autoři jako např. Sluijter a van Heuven (1996) přidávají i čtvrtý parametr – variace tónu neboli spektrální složení (Volín & Weingartová, 2014, s. 176).

V současné době mezi akustická kritéria přízvuku řadíme variaci tónu, základní frekvenci, intenzitu a trvání (D'Introno, 1995; Real Academia Española, 2011). Vzhledem k rozmanitosti světových jazyků, některý korelát může být relevantnější pro určitý typ jazyka oproti jinému (Backman, 1986, s. 132).

Variace tónu, často nacházíme také pod pojmem **spektrální složení/ spektrální sklon**, je akustické kritérium rozlišující přízvučné a nepřízvučné slabiky z hlediska výdechové energie a artikulačního napětí. Přízvučné slabiky se z pravidla vyslovují s větší výdechovou energií, kdežto nepřízvučné bývají slabší. Nepřízvučné slabiky, oproti přízvučným, nedosahují takových kvalit, zanikají mezi nimi výrazné rozdíly a často podléhají redukcím směrem k centru vokalické kvality (D'Introno, 1995, s. 126). Z percepčního hlediska spektrální složení udává vokalickou kvalitu a barvu. Větší množství energie a vysoká frekvence v plochém/úzkém spektru vykazuje řezavý, napjatý či drsný hlas. Naopak malé množství energie, kde kmitavost hlasivek není udržena pravidelná má za důsledek třepenou fonaci (Skarnitzl, 2014, s. 83).

Základní frekvence je četnost a rychlost kmitání hlasivek při produkci znělých hlásek a percepčně ji vnímáme jako výšku tónu (Skarnitzl, 2014, s.49). Základní frekvence F_0 je z pravidla vyšší u přízvučných slabik. To ale neznamená, že by se nacházela v maximech. Může nastat situace, kdy v rámci jednoho přízvučného taktu má přízvučná slabika určitou hodnotu, ale v porovnání s jiným taktem může být srovnatelná nebo i nižší než jiné nepřízvučné slabiky. Základní frekvenci a její kontrastní hodnoty akcentovaných a neakcentovaných slabik má smysl sledovat pouze v rámci jednoho taktu (D'Introno, 1995, s. 128). V českém jazyce se slabiky chovají běžně a pravidelně (Janota & Palková, 1975, s. 29-59), ale základní frekvence se může v jiných jazycích chovat v určitém kontextu i opačně a je tomu například právě ve španělštině. (D'Introno, 1995, s. 128). Velký vliv na variabilitu F_0 mohou mít především různé funkční styly, zabarvení (Skarnitzl, 2014, s. 65).

Třetím kritériem je **intenzita**, která z hlediska percepce představuje sílu zvuku. Jde o množství energie, s jakou je slabika vyslovena. Dá se předpokládat, že přízvučné slabiky mají intenzitu vyšší a nepřízvučné naopak nižší, ale stejně jako u základní frekvence tomu tak není vždy a hodnoty mohou být v rámci přízvučných a nepřízvučných opačné. Tyto změny jsou závislé na konsonantickém okolí (D`Introno, 1995, s. 127).

Posledním akustickým parametrem je **trvání**. Přízvučné slabiky jsou oproti těm nepřízvučným delší. Trvání, podobně jako základní frekvence může být proměnlivé a může být ovlivněno celkovým tempem promluvy (D`Introno, 1995; Lehiste, 1970, s. 125). Studie prokazují, že chování délky není stoprocentní ani přímo úměrné (Quilis, 1971; Navarro, 1917; Monroy Casas, 1980; Chlumský, 1928). Více k této problematice konkrétně českého a španělského jazyka v kapitolách 2.1.3 a 2.2.3.

Český přízvuk se systematicky nechová podle ani jedné z těchto charakteristik (Palková & Janota, 1974; Volín 2008; (Volín & Weingartová, 2014, s. 176).

Z kapitoly a suprasegmentálních vlastnostech víme, že prozódie jazyka je velmi komplexní. Slovní přízvuk tak může být úzce propojen s tónem, především u tónových jazyků. I přes odlišné fyzické vlastnosti přízvuk souvisí i s intonací. Těmto vztahům a rozdílům mezi vlastnostmi se detailněji věnuje Backman (1986, s. 10-46). Backman dále také mluví o vztahu intenzity a hlasitosti - se zvyšující se hlasitostí intenzita úměrně stoupá. Pozoruje také pravidelnosti týkající se délky trvání vokálů – nízké samohlásky mají tendenci být delší z důvodu náročnějších artikulačních pohybů (Backman, 1986, s. 132).

2 KONTRASTIVNÍ SROVÁNÍ ŠPANĚLSKÉHO A ČESKÉHO SLOVNÍHO PŘÍZVUKU

2.1 Slovní přízvuk ve španělštině

Španělský přízvuk je volný a plní funkci distinktivní (odlišuje význam slov), kontrastivní a kulminativní.

Španělskému přízvuku a jeho prioritě se lingvisté věnují již od prvních článků H. Contreras (1964) a Navarra (1964). Tomás Navarro se přiklání k důležitosti intenzity, zatímco jiní autoři jako Bolinger (1968) nebo Contreras viděli jako nejdůležitější faktor přízvuku frekvenci (Monroy Casas, 1980, s. 133). Ladefoged potvrzuje, že „neexistuje konkrétní parametr, který by byl automaticky spojován s celou přízvučnou slabikou.“¹¹ (Ladefoged, 1967, s. 46). Přízvuk tedy nelze hodnotit pouze podle jednoho kritéria, nýbrž kombinací základní frekvence, trvání, amplitudy atd. (Monroy Casas, 1980, s. 140).

Jak již bylo naznačeno španělský přízvuk může být zkoumán z ohledu kvantitativního, intenzivního a frekvenčního (Navarro a Merín, 2004, s. 217). Quilis (1971, s. 71) tvrdí, že je to právě frekvence základního tónu, která reflektuje největší rozdíl hodnot, a trvání by podle něj bylo až druhým komponentem. Jiní autoři přízvuk nejčastěji spojují s intenzitou (Navarro a Merín, 2004, s. 217). Přízvuk realizovaný silou intenzity má za úkol ve slově rozdělit dva základní typy fonémů – intenzivní a normální. A jelikož prozodickým prvkem španělštiny je slabika a přízvuk může připadnout právě slabice, můžeme mluvit o kontrastu intenzivní a normální slabiky.

Slovní přízvuk ve španělštině nemusí náležet každému slovu. Existují totiž slova, která jsou přízvučná, ale i ta, která jsou nepřízvučná a k výslovnostní prominenci by u nich vůbec nemělo docházet. Z pravidla se mezi ně řadí určité členy, předložky s výjimkou *según*, některé spojky, složené tvary příslovečných výrazů, oslovení ve spojení se jménem, první člen spojených výrazů, reflexivní a přivlastňovací zájmena a další konkrétní výrazy (Navarro a Merín, 2004, s. 232-233). Přízvučných slov je ve španělské slovní zásobě podstatně více. Přesně 63,44 % přízvučných oproti 36,56 % nepřízvučných. Nepřízvučná slova pak bývají v drtivě většině případů jednoslabičná (90,23 %) (Quilis, 1988, s. 333-334). Nepřízvučná slova se seskupují kolem slov přízvučných a tvoří dohromady větší celky. Slova, která nenesou přízvuk a přiklání se k těm, které ho nesou, se nazývají klitika (*palabras clíticas*). Podle toho, zda se

¹¹ „No existe un parámetro concreto que esté automáticamente asociado con toda sílaba acentuada.“

vyskytují v antepozici neb postpozici přízvučných slov, se dělí na enklitika (*palabras enclíticas*) a proklitika (*palabras proclíticas*). (Čermák, 2015, s. 165)

2.1.1 Fonetická realizace a akustická charakteristika

Z historického hlediska zájem o přízvuk pozorujeme již v první polovině 19. století a od té doby se můžeme setkat s mnoha názory. Španělští fonetici se během celého století snažili obhájit své výzkumy dokazující, který akustický parametr vystihuje přízvuk nejlépe. Především v první polovině tohoto století byla věda o přízvuku v počátcích a mnohdy autoři spojovali vícero suprasegmentálních prvků dohromady (Azorín Fernández & Martínez Linares, 1998, s. 83). Jeden z tradičních přístupů tvrdil, že hlavním parametrem pro určení přízvuku je trvání a že přízvučná slabika je až dvakrát delší než nepřízvučná (Sicilia, 1828, s. 69n). Tvrzení, že trvání s přízvukem souvisí, nebylo nikdy vyvráceno, ale autoři se později začali věnovat intenzitě, která je podle nich lepším akustickým parametrem. Mezi autory příklánějících se k intenzitě patří především Eduard Benot (1888,1892). 20. století přineslo zájem o základní frekvenci, ke které se přiklání např. Contreras (1964), Quilis (1971) nebo Monroy Casas (1980). Přestože třeba Antonio Quilis (1981, s. 330) staví intenzitu až na poslední místo v rámci akustických korelátů přízvuku, mnozí novodobější autoři mají tendence se k důležitosti intenzity vracet.

Z artikulačního hlediska je španělský přízvuk tvořen svaly pohánějící výdechový proud z plic a také svaly ústní dutiny, které se snaží udržet tlak tohoto výdechového proudu. U přízvučných slabik je tento vzduch vytlačován pod mnohem větším tlakem než u slabik nepřízvučných. Změny mezi napjatějšími a uvolněnějšími slabikami pak ovlivňují i základní frekvenci, vibrace hlasivek y zvučnost (Quilis, 1988, s. 319-320).

Přízvučná slabika je ve španělštině definována následujícími charakteristikami: a) větší artikulační energie, b) větší otevřenost vokálů, c) větší napětí a větší zavřenost okolních konsonantů, d) větší znělost a zjevnost (Navarro & Merín, 2004, s. 221).

Shrneme-li situaci popsanou na začátku této kapitoly, existují autoři, kteří zastávají názoru, že přízvuk je výsledkem změn základní frekvence. Pro jiné je důležitá kvantita a tón (Bello, 1949) a autoři jako např. Navarro Tomás (1950) věří, že hlavním ukazatelem je intenzita – Navarro jí dokonce věnuje celou kapitolu ve své publikaci *Manual de Pronunciación*.

U vět jako *¿ya ha venido?* bylo zjištěno, že změna tónu je znatelná především na poslední slabice *do*, přestože přízvuk náleží předposlední slabice *ni*. Z toho důvodu by hlavním ukazatelem přízvuku ve slově tón být neměl (Quilis, 1988, s. 328). Bolinger (1961) se ale brání

tím, že sice na slabice *do* dochází k výraznému zvýšení tónu, ale na slabice *ni* se tón snižuje a prominence je dle něj dána právě touto změnou tónu.

Závěrem bývá, že tón není zanedbatelnou charakteristikou přízvuku, ale není jejím hlavním prvkem. Ve většině případů jsou to dva nebo více faktorů, které určují přízvuk ve slově (Quilis, 1998, s. 329-330). Dle RAE (2011, s. 365) je slovní přízvuk kombinací obměn hodnot tří vokalických artikulačních parametrů, konkrétně tónu, trvání a intenzity.

Z hlediska akustického RAE uvádí, že nejdůležitějším akustickým parametrem španělského přízvuku je obměna F_0 , protože je posluchači vnímána jako nejvýraznější.

2.1.2 Postavení přízvuku

Jak již bylo řečeno, přízvuk ve španělštině je volný a jeho postavení není vázáno jen na jedno určité místo. Španělský přízvuk souvisí s polohou přízvuku v latině, z které se španělský jazyk etymologicky vyvinul. V rámci vývoje se pozice španělského přízvuku od toho latinského příliš nezměnil. Převážně zůstal na té samé slabice a díky procesu zkrácení slov se nově objevuje i na poslední slabice slova. Obecné srovnání přízvuku v obou jazycích je velmi komplikované, protože v latině přízvuk úzce souvisel s kvantitou a dalšími různými elementy (Čermák, 2015, s. 165)

Tradičně se španělská slova podle polohy přízvuku dělí na:

a) Slova s přízvukem na poslední slabice = *palabras agudas*

Např. *salud, andaluz, papel, paté, sofá, ...*

b) Slova s přízvukem na předposlední slabice = *palabras llanas*

Např. *palabra, lápiz, crisis, momento, ...*

Tento typ slov se ve španělském jazyce vyskytuje s největší frekvencí.

c) Slova s přízvukem na třetí slabice od konce = *palabras esdrújulas*

Např. *gramática, sábado, crédito, miércoles, ...*

d) Slova s přízvukem na čtvrté nebo další slabice od konce = *palabras sobresdrújulas*

Např. *cuéntamelo*

Jedná se o složená slova s jedním nebo dvěma klitickými zájmeny

(D'Introno, 1995, s. 157-158).

Přízvučná slova ve španělštině disponují pouze jednou přízvučnou slabikou, ale je potřeba připomenout, že existují i adverbialní výjimky u slov složených z *-mente*, kde jedno slovo má i sekundární přízvuk na původně nepřízvučné slabice. Tato výjimka se objevuje i u

jiných slov (např. *bajo mi responsabilidad* [baxo mi 'responsabili'dad] nebo *interpretada* [in'terpre'tada]) (Quilis, 1988, s. 318-319).

Umístění přízvuku závisí hned na několika faktorech. Patří mezi ně např. slovní druh, morfologická struktura, syntax, větná modalita nebo také funkce a význam (Alcoba & Murillo, 1998, s. 153).

Ve slovesném subsystému platí, že pozice přízvuku je předvídatelná. Je totiž určena morfologicky neboli tvarem slovesa. Nejčastějšími tvary jsou paroxytona (např. *hablo, hablaba, hablaron*), potom oxytona (např. *hablé, hablaré*) a proparoxytona (např. *hablábamos, habláramos*) (Real Academia Española, 2011, s. 402).

Zákonnosti postavení přízvuku v jmenném systému jsou poněkud rozptýlenější než u systému slovesného. Čermák (2015, s. 168-169) vyjmenovává 11 stručných ustálených typů slov, kde lze pozorovat pravidla postavení španělského přízvuku.

2.1.3 Vztah ke kvantitě

Z výsledků studie Monroy Casas (1980) je patrné, že existuje kontrast kvantity přízvučných a nepřízvučných vokálů. Otázkou ale je, zda je tento rozdíl v lingvistice nějakým způsobem relevantní. Zdá se totiž, že ve španělštině rozdílná délka není hlavním ukazatelem přízvučného a nepřízvučného vokálu, respektive slabiky (s. 133-134). Kvantita tedy zastává pouze malou roli při rozpoznání prominentní slabiky a je přínosná jen v případech, kdy frekvence v Hz. není dostatečným ukazatelem (Quilis, 1971).

Pokud je přízvuk na konci slova, nepřízvučná slabika bývá delší než přízvučná, nebo stejně dlouhá. Délka nepřízvučné slabiky na začátku slova bývá redukována v závislosti na vzdálenosti od přízvučné. Čím dál je, tím kratší je její délka (Navarro, 1917, s. 374-384).

Je zajímavé, že ve při studii délky přízvučných vokálů ve slovech *cómputo-computo-computó* trvání přízvučného vokálu bylo kratší než ostatních okolních nepřízvučných. Podobných výsledků bylo dosaženo i u slov *tránsito-transito-transitó* nebo *cántara-cantara-cantará* (Monroy Casas, 1980, s. 39). Naměřená kvantita v mikrosekundách je znázorněna na následujícím obrázku 2.1.3.

	CÁN	TA	RA	CANTARA			CANTA			RÁ	
Dur.	70	50	63	45	75	83	50	70	63	msecs	
	TRÁNSITO			TRANSITO			TRANSITÓ				
	75	45	40	80	55	55	90	50	30	msecs	
	CÓMPUTO			COMPUTO			COMPUTÓ				
	45	50	70	50	50	80	55	43	40	msecs	

Obr. 2.1.3 – Naměřená délka přízvučných a nepřízvučných slabik (Monroy Casas, 1980, s. 39).

Piñeros dokonce tvrdí, že španělský přízvuk žádný kontrast v kvantitě nemá. Délka je dle jeho slov „pouze přítěž a je nepodstatná“ (Piñeros v Núñez – Cedeño, 2016).

2.1.4 Pravopisné souvislosti

Pravopisný přízvuk je odvozen od přízvuku skutečného (Čermák, 2015, s. 165), který je popsán v podkapitole 2.1.2.

Lexikální přízvuk je zároveň jediný, který může být ve španělštině znázorněn graficky (Monroy Casas, 1980, s. 135) a tento grafický znak je zvaný *tilde*. Na rozdíl od češtiny tento znak neoznačuje délku, ale fonetickou povahu přízvuku. Většina španělských slov má na určité slabice přízvuk a to, jestli je vyznačen i graficky pravopisným přízvukem (*tilde*), je dáno pravidly pravopisu, která rozlišují dvě funkce psaného přízvuku. První je funkce prozodická, jinými slovy grafické označení slabiky, na kterou spadá přízvuk. Druhá funkce je diakritická, která rozlišuje slova s dvojitou podobou (např. *te-té*) (Čermák, 2015, s. 219).

Historie ortografického přízvuku sahá až do prvních španělských gramatik vzniklých v 15. století. Přestože původní záměr použití pravopisného přízvuku nebyl zcela prozodické povahy, už tehdy byla potřeba od sebe rozlišit dvě identicky psaná slova s jinými významy (Carmelo Gariano, 1960, s. 580-584). Později vývoji přízvuku velmi napomohlo založení Španělské královské akademie RAE (*Real Academia Española*) v roce 1713 a v roce 1880 představila pojednání o španělském přízvuku ve spojení s prozodii a ortografickými pravidly. Podrobněji se tomuto tématu věnuje Carmelo Gariano v jeho studii *El acento diacrítico*.

Jednoslabičná slova formálně nepotřebují nést ortografický přízvuk, protože jsou přízvučná na své jediné slabice (Monroy Casas, 1980, s. 142). Nicméně *tilde* se používá v takových jednoslabičných slovech, která mají stejnou formu, ale odlišný význam. Pro rozlišení se u jednoho používá fonetický přízvuk a druhé zůstává nepřízvučné (RAE, 2011). Takovému přízvuku, který je zde popisován se nazývá emfatický přízvuk (*accento enfático*) (Quilis, 1988, s. 318) nebo také diakritický přízvuk (*accento diacrítico*) (Čermák, 2015, s. 224).

Přízvuk je z pravidla označován na třetí, čtvrté a případně další slabice od konce. Na druhé slabice je označován podle následujících pravidel.

V oxytonech, tedy ve slovech s přízvukem na poslední slabice, která končí samohláskou nebo souhláskou – *n* a –*s* (např. *está, dirán, además*). Výjimkou jsou slova končící na –*s*, kterému předchází souhlásky (např. *robots*) a koncové –*y* (*jersey*).

Ve slovech s přízvukem na předposlední slabice (paroxytona) se píše ortografický přízvuk jen v případě, že jsou slova zakončena souhláskou. Výjimkou jsou slova končící na –

n nebo *-s*. Předchází-li tomuto koncovému *-s* souhláska, přízvuk se také označuje (např. *cómics*, *récords*). Stejně tak se přízvuk označuje v případě, že slov končí na souhláskovou skupinu (např. *wéstern*). Stejně jako v oxytonech i zde se koncové *-y* chápe jako souhláska, a proto je přízvuk graficky znázorněn (např. *yóquey*).

Jak již bylo zmíněno, slova s přízvukem na třetí slabice od konce (proparoxytona), superproparoxytona a cizí slova mají *tilde* vždy bez výjimky (např. *teléfono*, *explicase*) (Čermák, 2015, s. 220).

Složená slova se řídí obecnými pravidly popsanými výše. První slovo, přestože samostatně přízvuk má, ho při složení ztrácí (např. *asimismo*, *decimoséptimo*). Slovesné tvary s enklitickými zájmeny i bez nich se chovají stejně (např. *dámelo*, *dímelo*, *pidiole*, *deme*, ...). Výjimkou jsou slova složená z *-mente*. U nich přízvuk zůstává na první části složeniny podle toho, zda mu náleží samostatně (např. *fácilmente*, *fielmente*). Složená slova psaná s pomlčkou jsou brána jako dvě samostatná slova, a proto si přízvuk můžou uchovat obě jejich části (např. *épico-lírico*) (Čermák, 2015, s. 228-229).

Systém umístění španělského přízvuku je pro tuto práci stěžejní už jen z toho důvodu, že slova připravené k nahrávce v praktická části jsou vybrány tak, aby reprezentovaly co nejvíce pozic. Cílem experimentu není pouze odhalit podíl chybovosti, ale především najít určitou pravidelnost ve výslovnosti na konkrétní pozici. Lze očekávat, že slova obsahující psaný přízvuk budou cizinci vnímat lépe, a naopak slova bez *tilde* bude působit větší problémy.

S polohou přízvuku souvisí rozlišování mezi diftongem a hiátem. Příkladem může být výslovnostní, ale i významový rozdíl mezi *ley* (zákon) a *leí* (četl jsem). Přítomnost diftongů a hiátů je ve španělštině velmi bohatá a český systém je takto nezná. Předpokládá se, že cizinecká výslovnost může být negativně ovlivněna nedostatečným rozlišováním právě mezi diftongem a hiátem, respektive špatným umístěním přízvuku.

V čteném textu bývá mnohem snadnější rozpoznat přízvuk než ve spontánní promluvě právě už jen z důvodu přízvuku ortografického (Canellada a Kuhlmann, 1987, s. 101). Tento fakt by mohl ovlivnit výsledky analýzy této práce, protože výzkum je omezen čistě na výslovnost čteného textu bez jakéhokoliv zabarvení, mluvního stylu nebo kontextu. Výsledky, kterých dosáhneme budou sice korektní, ale omezené pouze na situace bez komunikačního záměru. Více o mluvních stylech viz. Volín, 2010, s. 63.

2.2 Slovní přízvuk v češtině

Přestože přízvuk v češtině má především funkci kontrastivní a demarkační (Palková, 2012)¹² a může se zdát, že slouží pouze k oddělení slov, tak jako výslovně tvrdí Jakobson (1926), který říká, že „české jazykové povědomí nesrovnává slabiku vyznačenou dynamickým akcentem s bezpřízvuknými slabikami téhož slova, ale hlavní dynamický akcent jednoho slova s hlavním dynamickým přízvukem slova druhého,“ ale tvrdí, že je to pouze omyl, protože české povědomí srovnává nejen přízvuky oddělených slov, ale také silovou prominenci slabik v jednom a též slově. Pokud bychom totiž vyslovili číslovku *jeden* s přízvukem na druhé slabice, mohlo by dojít k interpretaci dvou slov *je den*. Aby nedocházelo k takovým změnám smyslu, je zřejmé, že čeština přízvuk řeší i v rámci jednoho slova (Chlumský, 1928, s. 217).

Ashby & Maidment (2015, s. 130) dokonce uvádí, že české přízvukné slabiky nebývají delší, hlasitější ani tónově vyšší než jejich okolí.

S českým přízvukem je často spojován termín pauzy nebo mezery mezi slovy. Vzhledem k demarkační funkci českého přízvuku je to pochopitelné. Dvě psaná slova vedle sebe oddělená mezerou ale mohou být pouze výslovnostní iluzí, protože v mezinárodní fonetické abecedě (IPA) žádný znak pro zaznamenání této pauzy neexistuje (Volín, 2018, s. 63).

Dalším termínem, který souvisí s hranicí slov, ale neměli bychom ho zaměňovat s přízvukem je český ráz. Je to demarkační signál označující hranice slov, případně kmenů slov začínajících na samohlásku a samotný název není úplně nejšťastnější. Budí představu, že jde o něco výrazného jako ekvivalent přízvuku. Českým rázem se detailněji zabývá např. Jan Volín ve svém článku *Jak se v Čechách "rázuje"* (2012).

2.2.1 Fonetická realizace a akustická charakteristika

Z hlediska percepčního se přízvukná slabika – a nejčastěji její jádro, většinou vokál – může projevat délkou, hlasitostí, výškou a vokalickou kvalitou; akustickými koreláty jsou pak trvání, intenzita, základní frekvence a spektrální složení (Skarnitzl, 2014).

Český přízvuk je dán dle Chlumského (1928) několika faktory. Prvním faktorem je trvání souhlásek. Pokud vyslovíme některou slabiku zřetelněji, prodlouží se její vokál,

¹² „V popisu suprasegmentální stavby jazyka mají meritorní význam dvě veličiny, které se odvozují z materiálu a zároveň představují percepční kvality. Je to jednak výskyt prominentních bodů v kontinuu slabik, jednak segmentace kontinua slabik na sled lineárních úseků v rámci definované domény“ (Palková, 2012, s. 339).

přízvučná slabika ale často i celé slovo. Druhým faktorem je větší pevnost artikulace a větší napětí u souhlásek stojících v čele první slabiky každého taktu, které je větší než u souhlásek intervokálních, které nestojí na počátku slova. Dalším faktorem je větší síla vln čistě souhláskových u souhlásek neznělých. Přízvučná slabika má vždy zřetelné a snadno čitelné samohláskové vlny, které bývají oproti těm nepřízvučným větší. Rozdíl ve velikosti vln samohlásky přízvučné a nepřízvučné totiž bývá velmi nápadný. Předposledním faktorem je větší napětí měkkého patra, které je patrné na amplitudě nosních vln u souhlásek. Posledním faktorem, který Chlumský zmiňuje, je melodie. Melodie totiž upozorňuje na místo, kde je přízvuk. Není to sice pravidlem, ale můžeme ji pozorovat ve většině případů (Chlumský, 1928, s.183-210)

Český přízvuk býval označován také za silový a za základ byla považována síla. Dnes se domníváme, že tímto termínem síla byla myšlena spíše právě prominence a kontrast zesílení hlasu a zvýšení výdechového tlaku na hlasivky, které pak zvyšují jejich elasticitu (Hála, 1962 b, s. 303). Stupeň síly, s níž vyslovujeme, nebo také síla hlasu, není dána exaktními veličinami, ale jde spíše o intuitivní podvědomí (Havránek & Jedlička, 1988). Co se týče síly českého přízvuku, tvrdí se, že je mírný, slabý, někdy až chatrný. Je to dáno tím, že ve srovnání s německým nebo ruským přízvukem je opravdu mírnější (Chlumský, 1928, s.212).

Pokusy o nalezení kontrastu akustických korelátů jako F_0 , intenzita nebo trvání selhaly (Janota, 1967; Palková & Volín, 2003). Daneš (1957) pochybuje, že by přízvuk byl založen na intenzitě a domnívá se, že jde především o výsledek několika činitelů (Daneš, 1957, s. 21-22).

Zdá se tedy, že češtině přízvuk jako slabičná prominence zcela chybí. Přízvuk je vnímán spíše na základě hlediska segmentace než prominence a plní funkci pouze demarkační.

Kvalita vokálů se v rámci přízvučných a nepřízvučných slabik nemění (Hála, 1962 b). Přízvuk tedy není kvalitativního charakteru a žádný vokál v české výslovnosti nebývá redukován. Můžeme si to ukázat na příkladu dvou českých slov *láska* vs. *laská*. Skaličková se domnívá, že toto může být jedním z důvodů, proč čeští mluvčí neredukují nepřízvučné vokály v angličtině. (Skaličková, 1974, s. 21). Podobně by tomu mohlo být i ve španělštině, kde prominence ve slově je oproti češtině silnější.

2.2.2 Postavení přízvuku

„O místě hlavního přízvuku není vlastně sporu. Je na první slabice slova nebo skupiny slovní tvořící těsný celek (takt)“ (Chlumský, 1928, s. 155). Každé české víceslabičné slovo nese

přízvuk na první slabice, ale je potřeba mít na mysli, že tato platnost není zcela stoprocentní¹³ (Volín, 2018, s. 65).

Daneš (1957) sice tvrdí, že přízvuk je kladen na první slabiku, ale podobně jako Palková & Volín (2003) dodává, že přízvuk nenese každé slovo. Některá slova přízvuk ztrácejí, a proto je korektnější věnovat se v češtině spíše přízvukovému taktu než prominenci v rámci jednoho slova.

Čeština se stejně jako další jazyky snaží vyhybat dvěma přízvukům v těsné blízkosti. Pokud by byla všechna jednoslabičná slova přízvučná, docházelo by pak k situacím, kde se vyskytují dvě přízvučné slabiky hned vedle sebe. Čeština musela tyto jevy nějakým způsobem ošetřit a zavedla tzv. pravidlo proti střetu přízvuků (PPSP), kde některá slova zůstávají přízvučná a jiná se připojují ke slovům jim předcházejícím či nadcházejícím. Toto pravidlo tedy není striktní a má několik pravidel a výjimek. Například české jednoslabičné předložky se většinou připojují k následujícím slovu a nesou přízvuk za celé spojení. Pokud je ale následující slovo za předložkou příliš dlouhé, k tomuto spojení často nedochází. Více o konkrétních zákonitostech přízvuku na českých jednoslabičných slovech mluví Volín (2018, s. 66-77). Tématu přízvukování primárních jednoslabičných předložek v češtině se věnoval i Jiří Zeman (1980).

Někdy se setkáváme v češtině i s vedlejším přízvukem, ale jde především o delší alespoň tříslabičná slova. Vedlejší přízvuk je ale spíše fakultativní a s jeho realizací se můžeme setkat pouze v určitých případech – např. slabikování (Havránek & Jedlička, 1988).

Existují dvě věci, které mohou posluchače v rámci českého přízvuku mást. Je to délka slabik a vyšší tón. U slov, kde se v druhé slabice objevuje dlouhý vokál (např. *nemáme*), může dojít k pocitu, že přízvuk leží právě na druhé slabice, nikoliv na první. K mylnému umístění přízvuku může také hrát roli výška tónu například v otázce (*Opravdu? Necítíš?*). Je nutné ovšem dodat, že tyto problémy mají především mluvčí, kteří se jazyk učí a čeština není jejich roditelým jazykem. Zůstáváme tedy stále u stejného tvrzení, že přízvuk zůstává zpravidla na začátku slova a není závislý ani na kvantitě ani na melodii, přestože cítění může být odlišné. O důkazu polohy hlavního přízvuku v češtině podávají zápisy řeči a doklady z fonografu (Chlumský, 1928, s. 155-182).

¹³ V češtině je obecně velmi vzácné, aby byla věta složena pouze z víceslabičných slov. Pokud se jich vyskytuje vedle sebe hned několik, některá slova, převážně ta bez výrazné sémantické zátěže se přízvuku často vzdávají. Ve větě: „*Neudělala jedinou chybu kromě toho zpropadeného přičestí minulého*“ Volín tvrdí, že slovo *toho* by přízvuk mít nemuselo a připojilo by se ke slovu, které mu předchází. (Volín, 2018, s. 65)

2.2.3 Vztah ke kvantitě

Obecně se předpokládá, že český přízvuk v klidné řeči samohlásky neprodlužuje. Pokud dvě slabiky (přízvučná a nepřízvučná), které stojí ve slově vedle, jsou obě krátké nebo naopak obě dlouhé, jejich délka zůstává přibližně stejně dlouhá. Nicméně existují případy, kdy může mít zesílený přízvuk vliv na délku samohlásek.

Pokud je přízvučná samohláska krátká, důraz může prodloužit celou slabiku, nejvíce však samohlásku. Nejčastěji je ale prodlouženo celé slovo, včetně trvání konsonantů a nepřízvučných elementů (Hála, 1948, b, s. 303). Pokud bychom chtěli najít slova s prodloužením samohlásek pouze v přízvučné slabice, bude se s největší pravděpodobností jednat o slova s citovým přízvukem (např. *bože* ['bo:že]). V českém jazyce může dojít i k tomu, že nepřízvučná slabika bude delší než přízvučná, a je to z toho důvodu, že je dlouhá (např. *chudák* ['xuda:k]).

U přízvučných samohlásek dlouhých může být zavádějící mluvit o vlivu přízvuku, protože samohláska je sama o sobě dlouhá. Je ale zajímavé, že dlouhé přízvučné samohlásky bývají často vysloveny až s více než dvojnásobnou délkou. Opět zde ale hraje velkou roli citové zabarvení výslovnosti a důraz s jakými jsou slova či fráze vysloveny.

Pokud shrneme zkoumání profesora Josefa Chlumského, můžeme konstatovat, že se při důraze základní délkové rozdíly zachovávají, protože jsou potřebné pro smysl slov. U krátkých samohlásek je výjimek velmi málo. U dlouhých přízvučných samohlásek nic nebrání jejich dalšímu prodlužování (Chlumský, 1928, s. 84-101).

2.3 Základní srovnání jako východisko praktické části

„Srovnání je jedním ze základních vědeckých postupů; zároveň má své pevné místo v každodenním uvažování a jednání člověka. Při srovnání objektů náležejících do téže třídy [...] si nutně klademe dvojí otázku: 1. Co mají srovnávané objekty společného? 2. Čím se liší?“ (Duběda, 2005, s. 15)

V přízvukování obou zkoumaných jazyků nacházíme podobnosti a odlišnosti již v rámci funkce přízvuku, jeho realizace, percepce a také pozice.

2.3.1 Podobnosti a odlišnosti a předpokládané problémové jevy

Přízvuky obou jazyků plní funkci kontrastivní. Ve španělštině má navíc ještě funkci distinktivní a kulminativní a v češtině navíc demarkační.

Prominence obou jazyků je založena na kontrastu přízvučných a nepřízvučných slabik. Každý jazyk už má ale odlišné předpoklady pro jejich složení. Španělským vrcholem slabiky musí být vokál, na rozdíl od češtiny, která přijímá i některé vybrané konsonanty. Oba vokalické systémy pracují se stejnými samohláskami, přestože jejich artikulační a akustické hodnoty se mohou lehce lišit. Každý český vokál je pak ještě v páru se svou dlouhou variantou.

Žádný z jazyků neporovnáva konkrétní nebo absolutní hodnoty realizovaného přízvuku, nýbrž kontrast mezi hodnotami přízvučných a okolních nepřízvučných slabik.

Mezi české i španělské akustické koreláty patří intenzita, základní frekvence, trvání a témbra. U žádného z jazyků se ale nedá s přesností říct, která z těchto charakteristik je převládající a jasně určující. Jde o mix všech charakteristik a především jejich prominenci v přízvučných slabikách. Tato prominence je v češtině, na rozdíl od španělštiny, velmi nepatrná, minimální.

Z hlediska postavení přízvuku žádné podobnosti nenacházíme. Španělský slovní přízvuk je volný a může se vyskytnout na jakékoliv slabice. Naopak český přízvuk je pevný a až na určité výjimky je umístěn na první slabice. Španělština navíc využívá v některých slovech sekundárního přízvuku.

Jako čeští rodilí mluvčí přízvuk cítíme stejně dobře jako kvantitu (Chlumský, 1926, s. 218). Problém však nastává v tom, že španělština používá přízvuku odlišně. Mluvčí, který mluví španělštinou jako L2, není schopen cítit přízvuku tak dobře jako ten mateřský český.

Z výše popsaného se u českých mluvčích španělštiny dají předpokládat následující problémy (vždy ve srovnání s rodilými mluvčími):

- špatné umístění přízvuku – časté provedení přízvuku na první slabice, jako je tomu v češtině,
- větší chybovost ve slovech bez psaného přízvuku,
- záměnu přízvuku s kvantitou – zajímá nás i možný rozdíl případů slov s psaným přízvukem a bez něj,
- případná realizace přízvuku v nepřízvučných slovech,
- chybná, nedostatečná nebo chybějící sekundární prominence ve slovech končících na *-mente*,
- slabší kontrast sousedících přízvučných a nepřízvučných slabik z důvodu výslovnosti vokálu s minimálním rozdílem, tak jak je tomu v češtině,
- odlišná F_0 – i v závislosti na konkrétní pozici ve slově.

3 VÝZKUM A ANALÝZA

V úvodu této práce, a především v kapitole 2.3.2 jsme na základě zjištěných faktů o přízvucích formulovali hypotézu. Tato hypotéza se stane základem praktické části práce: pokusíme se ji na základě konkrétních dat potvrdit nebo vyvrátit.

3.1 Popis experimentu

Základem experimentu je nahrávka mluvené řeči Čechů a španělských rodilých mluvčích a jejich následný rozbor, srovnání a vyhodnocení. K nahrávání bylo vybráno 16 vět obsahujících 38 slov k analýze. Nejde o souvislý text, nýbrž o samostatné věty vybrané z paralelního česko–španělského korpusu InterCorp¹⁴. Velkou výhodou jsou autentické věty, které nejsou vytvořeny uměle. Přes snahu vybrat slova s vysokou frekvencí běžného užívání se některá slova, především ta tří- a víceslabičná mohou respondentům jevit jako neobvyklá.

Slovní přízvuk by bylo možné analyzovat také pouze na samostatně oddělených slovech, ale z důvodu české pravidelné prominence na první slabice by výsledky mohly být zavádějící. Věříme, že celé věty nám dají lepší obraz o kvalitě výslovnosti českých mluvčích španělštiny. Výzkum může být samozřejmě ovlivněn faktem, že nahrávaný materiál je čtený a španělský ortografický přízvuk tak může hrát svou pozitivní či negativní roli. I přes tento fakt volíme čtenou formu nahrávky: v e spontánní řeči bychom totiž jen těžko hledali všechny typy přízvuků obsahující všech pět vokálů, dostatečný počet slov s psaným přízvukem i bez něho, dvojice slov odlišných přítomností či absencí emfatického přízvuku, příklady paronym atd.

Vybrané věty byly poskytnuty českým a španělským rodilým mluvčím, jejich čtená výslovnost byla nahrána, poté zanalyzována a statisticky zpracována. Naším zájmem bylo vyzorovat 1) umístění přízvuku 2) způsob provedení přízvuku. Cílem není získat pouze kvantitativní výsledky měření, ale také – a především – i výsledky kvalitativní (tedy na jakou pozici čeští mluvčí chybně umisťují přízvuk a případně jakým způsobem ho nesprávně kompenzují).

Žádný z respondentů neznal záměr nahrávek ani téma této práce a všichni souhlasili se sdílením svého hlasu pro účely experimentu.

¹⁴ Dostupný na <https://intercorp.korpus.cz>

3.3 Materiál a jeho charakteristika

Při sestavení materiálu bylo dbáno na jeho funkčnost, rozmanitost, variabilitu a na to, aby obsahoval co největší množství typů slov relevantních k této případové studii. Věty připravené k nahrávce obsahují:

- 9 slov s přízvukem na poslední slabice – oxytona
- 10 slov s přízvukem na předposlední slabice – paroxytona
- 5 slov s přízvukem na třetí slabice od konce – proparoxytona
- 5 slov s přízvukem na čtvrté slabice od konce – superparoxytona
- 3 dvojice slov s/bez emfatického přízvuku
- paronyma *terminó, termino, término*
- 1 slovo obsahujícím sekundární přízvuk

Každá z těchto skupin obsahuje nejméně jeden výskyt každého vokálu v rámci přízvučné slabiky. Každá skupina obsahuje slova s vyznačeným ortografickým přízvukem i bez něj a dále také slova s různým počtem slabik a různým konsonantickým okolím. Přehled vybraných vět k analýze viz příloha č. 1.

Všichni respondenti měli možnost do vět nejprve nahlédnout, konzultovat případné nejasnosti, ale nebyly zodpovězeny otázky týkající se výslovnosti.

3.4 Charakteristika účastníků výzkumu

Výzkumu se zúčastnilo celkem 14 respondentů. Konkrétně se jednalo o 7 španělských rodilých mluvčích a 7 českých studentů španělštiny. Záměrně byli vybráni rodilí mluvčí bez výrazného geografického akcentu či dialektu a zastoupení mužského i ženského hlasu. Mezi české respondenty byli vybráni mluvčí úrovně B1 – B2, ale záměrně ti, kteří neprošli filologickým vzděláním nebo nežijí dlouhodobě ve španělsky mluvící zemi. Jde především o studenty, kteří se španělsky naučili v jazykových nebo jiných školách. Čeští respondenti nemají přímý kontakt se španělsky mluvícím světem a španělštinu v praxi příliš nevyužívají. Následující tabulka vyobrazuje přehled všech účastníků experimentu:

Respondent ¹⁵	Muž/ Žena	Věk	Původ	Jazyková úroveň
--------------------------	--------------	-----	-------	--------------------

¹⁵ A – skupina českých mluvčích, B – skupina rodilých mluvčích

A1	Žena	27	ČR, Žebrák	B2
A2	Žena	43	ČR, Brno	B1
A3	Žena	47	ČR, Ústí nad Labem	B1
A4	Muž	33	ČR, Trutnov	B1
A5	Muž	33	ČR, Praha	B1
A6	Žena	28	ČR, Havlíčkův Brod	B2
A7	Žena	31	ČR, České Budějovice	B2
B1	Žena	24	Španělsko, Madrid	Rodilý mluvčí
B2	Muž	27	Španělsko, Madrid	Rodilý mluvčí
B3	Muž	28	Španělsko, Alcalá de Henares	Rodilý mluvčí
B4	Žena	30	Španělsko, Alcalá de Henares	Rodilý mluvčí
B5	Žena	31	Španělsko, Madrid	Rodilý mluvčí
B6	Žena	32	Španělsko, Madrid	Rodilý mluvčí
B7	Muž	34	Španělsko, Madrid	Rodilý mluvčí

Tab. 3.4 – Přehled účastníků experimentu

3.5 Fonetická analýza dat a zpracování

Jak říká Josef Chlumský (1928), „trvání řeči, melodie řeči i přízvuk se dají studovati a odhadovati sluchem. [...] sluch je výborný nástroj [...] ale zároveň je také pravda, že všude nestačí.“ Proto byla k analýze výše popsaných dat použito i elektronické přesnější metody, fonetického programu Praat.

Praat je fonetický program/ aplikace vytvořen autory Paulem Boersmou a Davidem Weenikem na amsterdamské univerzitě. Poprvé byl vydán v roce 1991 a dodnes je vylepšován novými aktualizacemi.¹⁶ Tento program je schopen nahrát zvuk, ukázat jeho spektrogram a další hodnoty relevantní a nezbytné pro tento výzkum.

Při zpracovávání nahrávek byl využit následující postup: poslech nahrávky, segmentace vybraných slov, segmentace přízvučné/nepřízvučné slabiky a jejího vokálu, nalezení akustických parametrů získaných pomocí programu Praat. U zkoumaných slabik, respektive samohlásek byla zásadní délka (v ms), základní frekvence F_0 (v Hz.) a intenzita nebo síla zvuku (v db). Nešlo o záznam konkrétních hodnot, nýbrž o kontrast zkoumaných a okolních slabik.

¹⁶ Dostupný na <http://www.fon.hum.uva.nl/praat/>

4 VÝSLEDKY

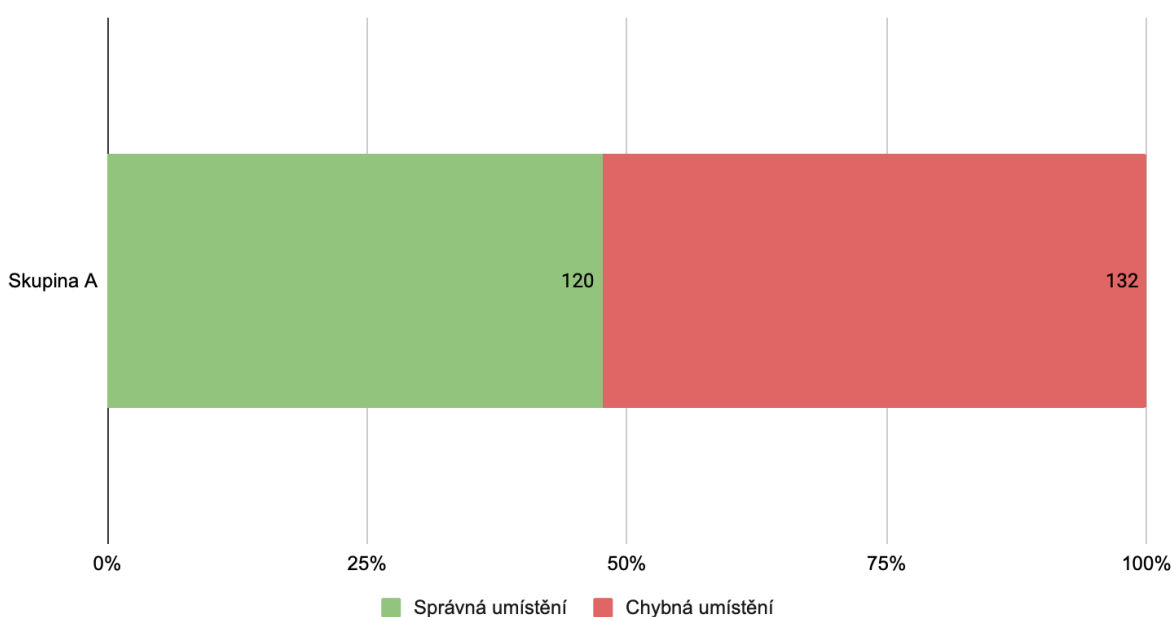
Následující podkapitoly přináší výsledky poslechového experimentu, analyzované z několika možných úhlů pohledu. Celkem 38 vybraných slov nahraných 14 respondenty vytvořilo materiál 532 výskytů. Analýza přináší výsledky jak obecné, tak i konkrétní, statisticky je zpracovává a porovnává. Pro lepší orientaci v textu volíme následující označení: A – skupina česky mluvících, B – skupina rodilých mluvčích.

4.1 Výsledky umístění přízvuku českými mluvčími a jeho srovnání s rodilými mluvčími

O rozdílu české a španělské pozice přízvuku ve slově není pochyb. Z toho důvodu byla umístění prominence věnována poměrně velká část studie této práce.

Začneme-li obecným srovnáním korektního a chybného umístění prominence mluvčích obou národností, z poslechové analýzy docházíme k následujícím výsledkům znázorněným na následujícím grafu č. 1.

Graf č. 1 - Celkový přehled umístění přízvuku

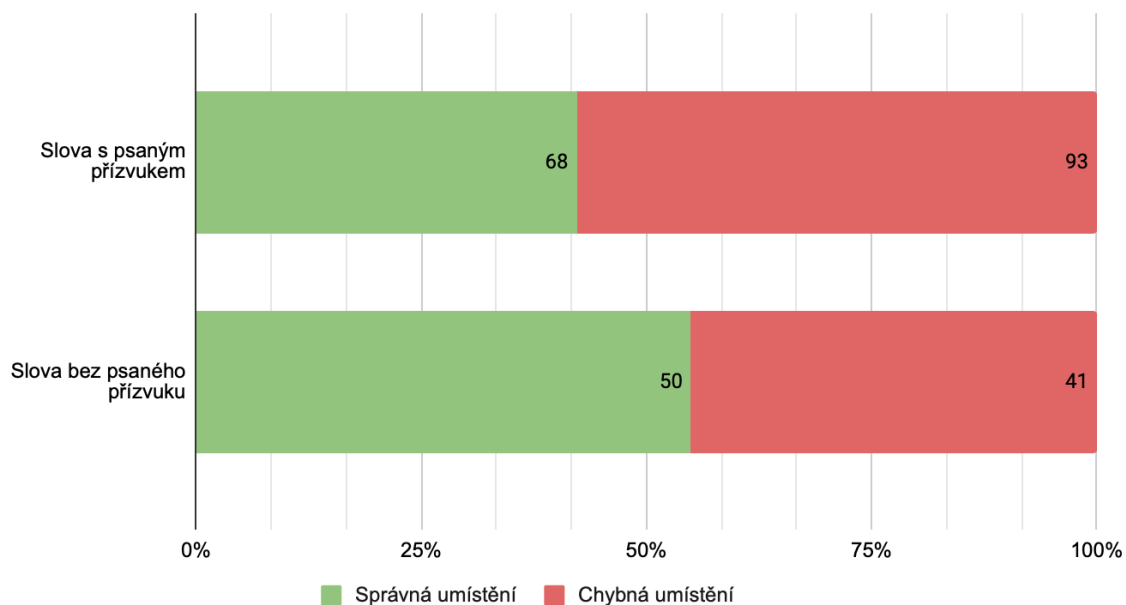
Čeští mluvčí zvolili chybné umístění ve více než polovině případů, což potvrzuje fakt, že rozdílnost českého a španělského přízvukování má velký dopad na jeho realizaci v L2. Z celkových 252 výskytů české výslovnosti bylo zaznamenán poměr 120 správných ku 132 chybným umístěním.

V následujících podkapitolách se zaměříme na postavení přízvuku, a především na jeho umístění českými studenty, a to do podrobností a z několika možných hledisek.

4.1.1 Vliv přítomnosti psaného přízvuku ve slově

V kapitole 2.1.4 o pravopisných souvislostech jsme se zabývali popisem pravidel pro psaný přízvuk ve španělštině. Vzhledem k rozdílu volného španělského a pevného českého přízvuku bylo předpokládáno, že psaný přízvuk může Čechům k jeho správnému umístění pomoci. V grafu č. 2 je jasně viditelné, že tomu tak v této případové studii není. Vybraných 38 slov ze sestaveného textu zahrnuje celkem 23 slov s tzv. *tilde* a 13 slov bez něj.

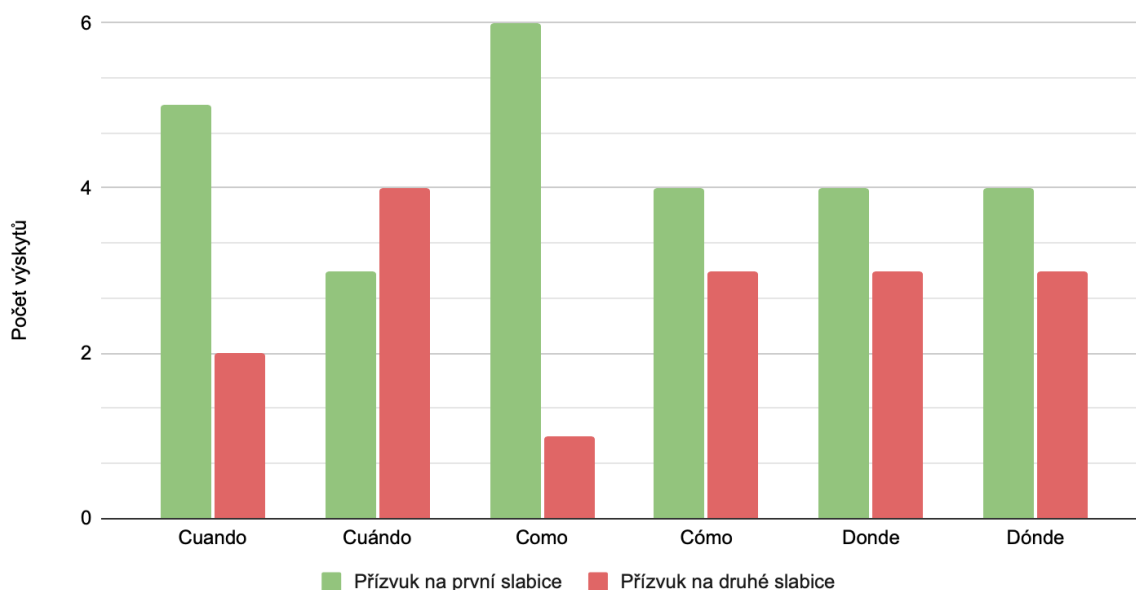
Graf č.2 - Srovnání slov s psaným přízvukem a bez něj

Nadpoloviční úspěšnost 56 % umístění prominence byla zaznamenána u slov bez psaného přízvuku, na rozdíl od slov s ním, kde Češi dosahují 42 %.

Pro lepší přehled se ještě zaměříme na 3 páry slov odlišných pouze přítomností emfatického přízvuku. Jedná se konkrétně o páry *cuando – cuándo*, *como – cómo* a *donde – dónde*. U všech 6 ti slov přízvuk připadá na první slabiku bez ohledu na to, zda je přítomen ortograficky či ne. Výslovnost by se tedy v každém páru slov prakticky neměla odlišovat. Podíváme-li se na výsledky nahrávek českých mluvčích nacházíme následující výsledky – graf č. 3.

Graf č. 3 - Srovnání umístění přízvuku v párech odlišených emfatickým přízvukem

Až na výjimku slova *cuándo* byl přízvuk umístěn častěji skupinou A správně na první slabice. Červeně znázorněné sloupce v grafu ale potvrzují, že chybné umístění je vcelku časté. Dvojice *quando – cuándo* a *como – cómo* dokonce poukazují na to, že slova bez psaného přízvuku byla vyslovena korektně častěji. Pár slov *donde – dónde* sice dosahuje častějšího a správného umístění na první slabice, ale rozdíly, které mohou být způsobeny vlivem přítomnosti psaného přízvuku, nejsou tak velké. Každé z těchto slov se ale v textu nachází v různých částech věty a v odlišném kontextu, který může mít taktéž vliv na výslovnost.

V rámci tohoto výzkumu bylo zaznamenáno 26 výskytů správného umístění přízvuku z celkových 42, což představuje 62 % úspěšnosti – konkrétně 15 správných umístění z 21 výskytů slov bez psaného přízvuku oproti 11 korektních umístění z 21 výskytů slov s psaným přízvukem.

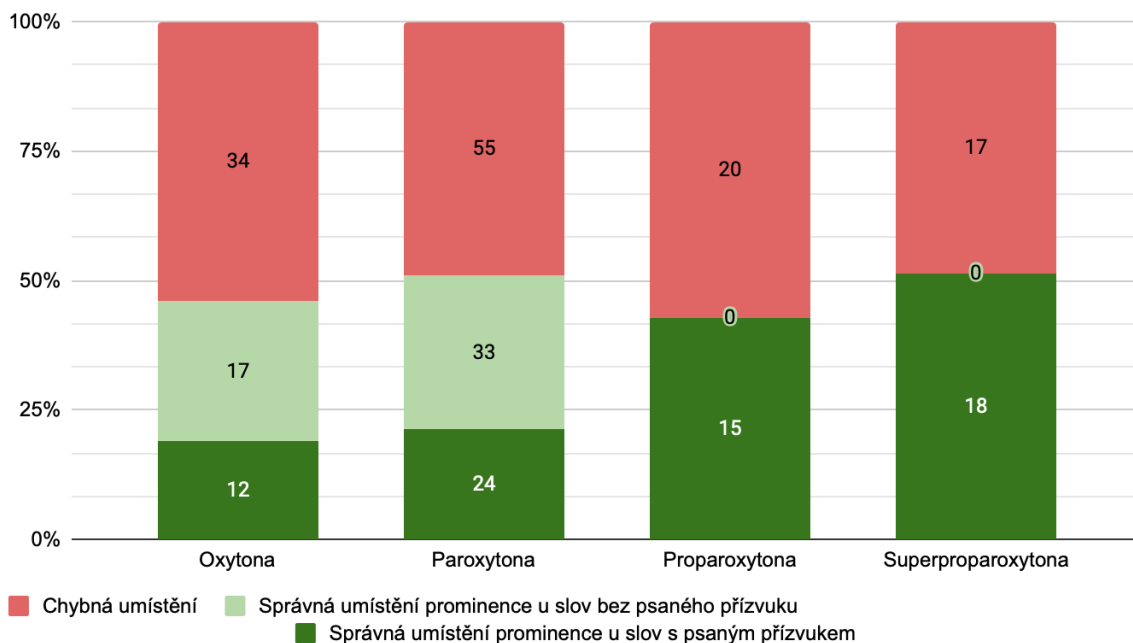
Tato krátká dvouslabičná slova sice nepřinášejí obecné výsledky pro všechny typy slov, ale poukazují na tuto problematiku a potvrzují výsledky znázorněné v grafu č. 2.

4.1.2 Vliv pozice přízvuku na jeho umístění

Pozice přízvuku ve španělštině je sice volného charakteru, nedá se ale říct, že by byla volná doslova. Podle pravidel popsaných v kapitole 2.1.2 o postavení přízvuku rozdělujeme slova na oxytona, paroxytona, proparoxytona a superproparoxytona. Přestože vybraná slova s přízvukem na druhé a třetí slabice od konce slov jsou omezena pouze na slova s psaným přízvukem, nepozorujeme u těchto případů nižší chybovost.

Paroxytona a superproparoxytona v této studii prezentují o něco menší problémy. Z grafu č. 4 je ale patrné, že rozdíly jsou minimální a žádný z typů slov u českého umístění přízvuku výrazně nepřevažuje.

Graf č. 4 - Srovnání umístění přízvuku na základě typu slov

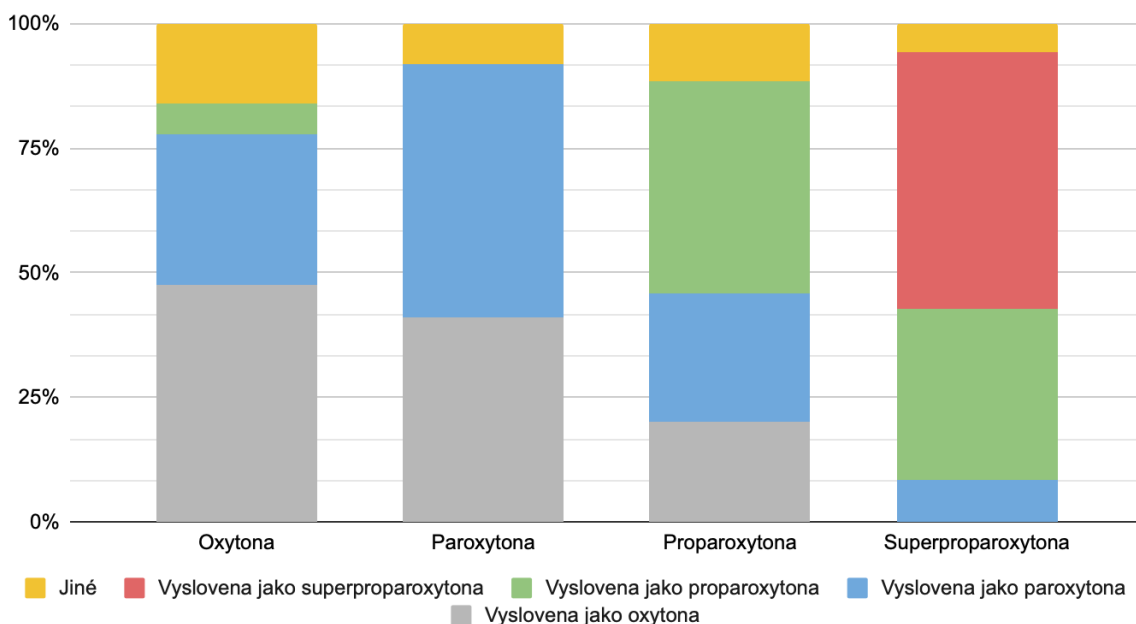

Určitou pravidelnost ale nacházíme, pokud se podíváme na konkrétní chybné pozice přízvuku. Nacházíme tendence v umístění a záměně typu slov.

Oxytona byla nejčastěji chybně vyslovena jako paroxytona, paroxytona pak naopak jako oxytona. Výslovnost proparoxyton byla posunuta na paroxytona nebo případně oxytona a superparoxytona jako proparoxytona. Přestože jsem se setkali i s nahodilou pozicí, z grafu č. 5 vyplývá, že chybná realizace přízvučné slabiky byla v těsné blízkosti s tou správnou. S výjimkou první skupiny se tak dá říct, že provedení přízvuku bylo často posunuto na slabiku následující po té, na které měl přízvuk správně být.

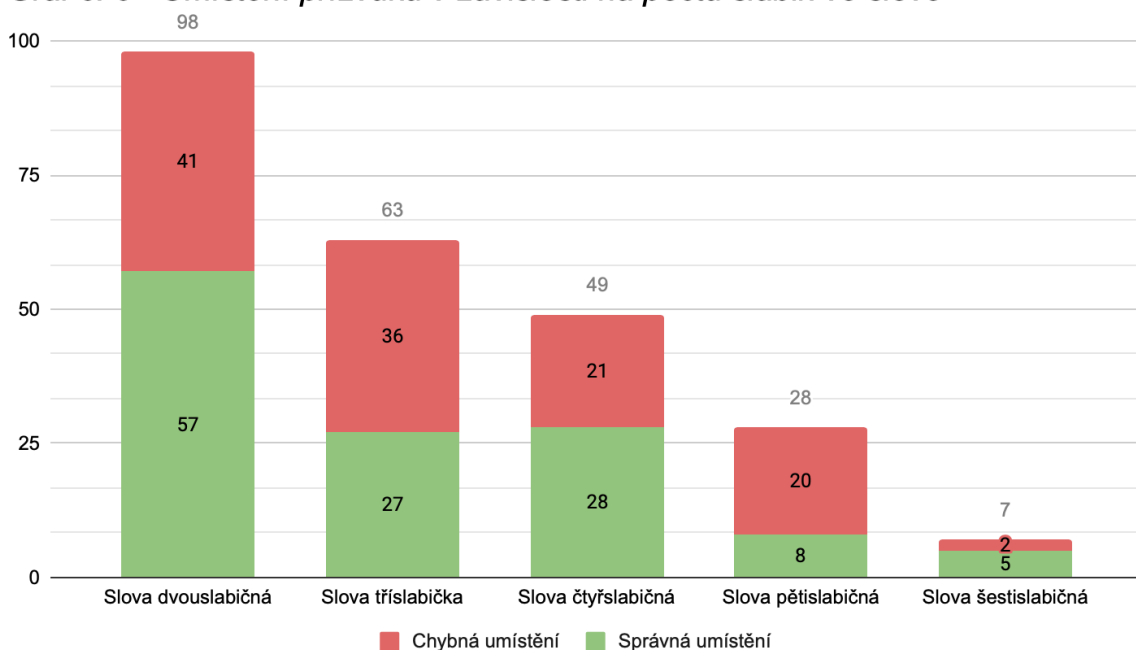
Posun můžeme pozorovat na několika následujících příkladech: *aquellos* bylo dvakrát vysloveno *aquellos*, *azúcar* bylo pětkrát vysloveno *azucar*, *difícil* bylo dvakrát vysloveno *dificil*, *cómetelo* bylo dvakrát vysloveno *cometelo*, *explicaselo* bylo šestkrát vysloveno *explicaselo* atd.

Graf č.5 - Tendence umístění přízvuku

Mezi vybranými zkoumanými slovy se objevují slova dvou– až šestislabičná. Jak lze také vidět v grafu č. 6, největší zastoupení mají slova dvouslabičná a početnost úměrně klesá s rostoucím počtem slabik.

Graf č. 6 - Umístění přízvuku v závislosti na počtu slabik ve slově

Z pohledu správné pozice přízvuku se zdá, že jsou pro Čechy (skupinu A) nejméně problematická slova šestislabičná, ale vzhledem k malé početnosti výskytů není možné toto brát jako nějakou pravidelnost. Naopak je možné, že se jedná pouze o náhodný výběr slova, který nepůsobí při čtení problémy. Konkrétně jde o slovo *comentándoselo*, kde vrcholem přízvučné

slabiky je vokál *a*, který je silný, velmi frekventovaný, nenáročný na artikulaci, a navíc je přízvuk ve slově znázorněn graficky.

Pětislabičná slova se pak jeví jako velmi problematická a studie zaznamenává pouze 8 výskytů správných umístění přízvuku oproti 20 chybným. Realizace přízvuku byla často chybně posunuta o jednu slabiku směrem ke konci slova nebo umístěna na první slabiku, tak jak je tomu v češtině. Z velké části šlo o složeniny tvaru gerundia nebo imperativu se zájmenem v akuzativu jako je např. *explícaselo* nebo *apúntatelo*. Dá se předpokládat, že tato složenina má vliv na výslovnost, a často jsme se setkali s umístěním prominence právě na *-se-*. Pětislabičné substantivum *popularidad* tak problematické z pohledu přízvuku nebylo.

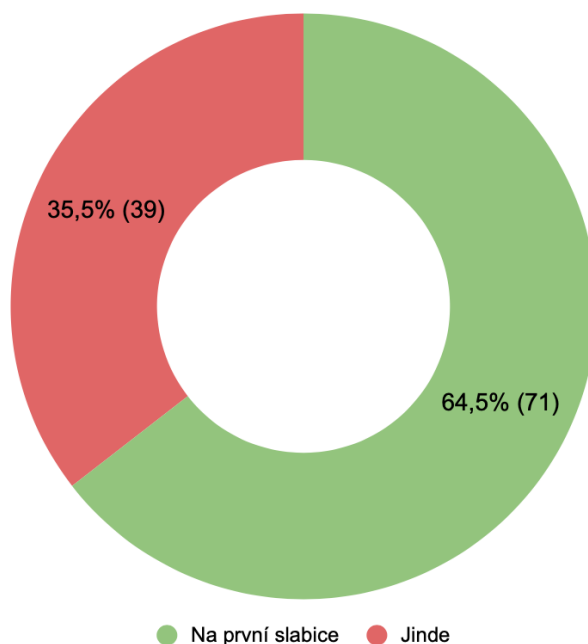
Čtyřslabičná slova i tříslabičná slova byla vyslovena správně v 43 %. Nepozorujeme zde ale žádné pravidelnosti nebo jiné tendence, které by již nebyly zmíněny. Důvodem může být široké zastoupení typů slov včetně substantiv, adjektiv, sloves, slov s psaným přízvukem i bez něho. Rozšíření pozorovaného materiálu o více slov a systematické zastoupení různých slovních druhů a morfologických struktur by možná přineslo zajímavé výsledky.

Nejpočetnější skupinou jsou slova dvouslabičná a volba správné pozice prominentní slabiky byla u Čechů 58 %. Vzhledem k malému počtu slabik je obtížné říct s přesností, z jakého důvodu čeští mluvčí chybovali, protože měli na výběr pouze ze dvou možností. Pozorujeme slova s nesprávným vyslovením přízvuku jak na první, tak i na druhé slabice. Ze 77 výskytů přízvučné slabiky na první slabice u dvouslabičných slov výzkum registruje 65 % správných realizací. Dvouslabičná oxytona pak z 67 % přízvuk přesouvá na první slabiku chybně.

Lze tedy říct, že mluvčí skupiny A u krátkých slov přízvuk na první slabice upřednostňují. Výjimkou nejsou ani slova víceslabičná, kde je prominence upřednostňována v mnoha případech také na první slabice (nejčastěji pak konkrétně ve slovech: *fenómeno*, *termino*, *difícil*, *azúcar*).

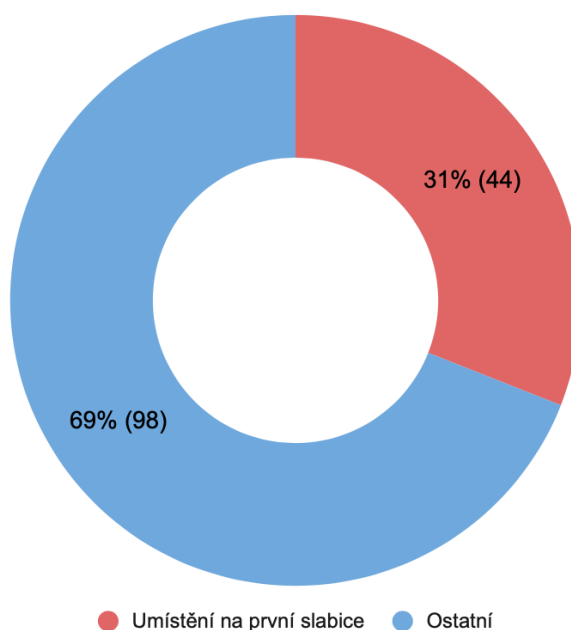
Češi byli ve výslovnosti přízvuku na první slabice nejúspěšnější ze všech hodnocených hledisek pozice. Výzkum disponuje celkem 110 výskytů takových slov a správné umístění bylo zaznamenáno v 71 případech, tedy 64,5 % jak názorně ukazuje graf č. 7a.

Graf č. 7a - Přízvuk na první slabice

Zbylou částí zkoumaných slov jsou slova, která nenesou přízvuk na první slabice – celkem 142 výskytů. Graf č. 7b zobrazuje procentuálně umístění přízvuku na začátek slova, přestože tam být nemá. Celkem 44krát Češi umístili přízvuk chybně na počáteční pozici slova. Předpokládá se, že důvodem je pevný přízvuk v češtině právě na první slabice.

Graf č. 7b - Umístění přízvuku na první slabiku slova

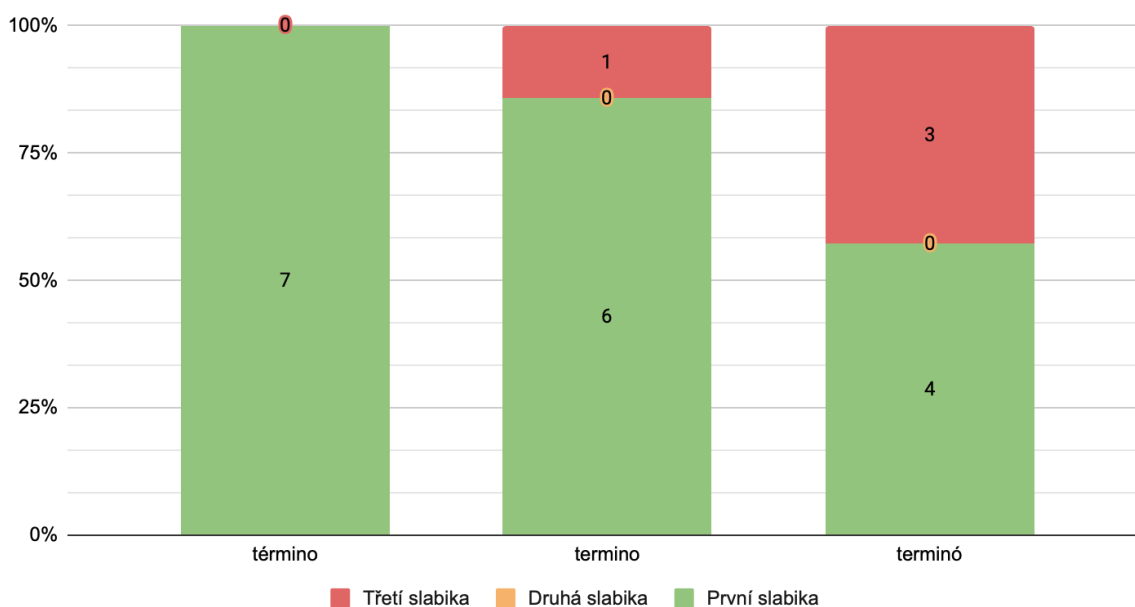
V některých případech byla pozorována takováto výslovnost třeba i u několikaslabičných oxyton – *popularidad*, *producir* nebo *recibiré*, kde pozice realizovaného

přízvuku byla od té správné velmi vzdálena, přízvuk byl umístěn na opačný konec slova. U dvouslabičného *así* jsme zaznamenali několik výskytů špatného umístění prominence, přestože je přízvuk znázorněn graficky.

4.1.3 Paronyma

Do textu byla zařazena trojice slov, která mají stejnou hláskovou stavbu, ale odlišují se od sebe pozicí přízvuku a také významem. Konkrétně jde o substantivum *término* (termín, ale i další významy), sloveso v 1. osobě přítomného času *termino* (končím) a sloveso v 3. osobě jednoduchého perfekta *terminó* (skončil). Následující graf č. 8 znázorňuje realizaci přízvuku českými mluvčími.

Graf č. 8 - Paronyma

Slovo *término* bylo vysloveno všemi sedmi mluvčími správně. Výslovnost slova *termino* se od prvního případu lišilo pouze v jednom případě – zbylých šest respondentů umístilo přízvuk nesprávně na první slabiku. Prominence na druhé slabice nebyla zaznamenána ani v jednom z případů a sedmý mluvčí umístil přízvuk na pozici třetí slabiky.

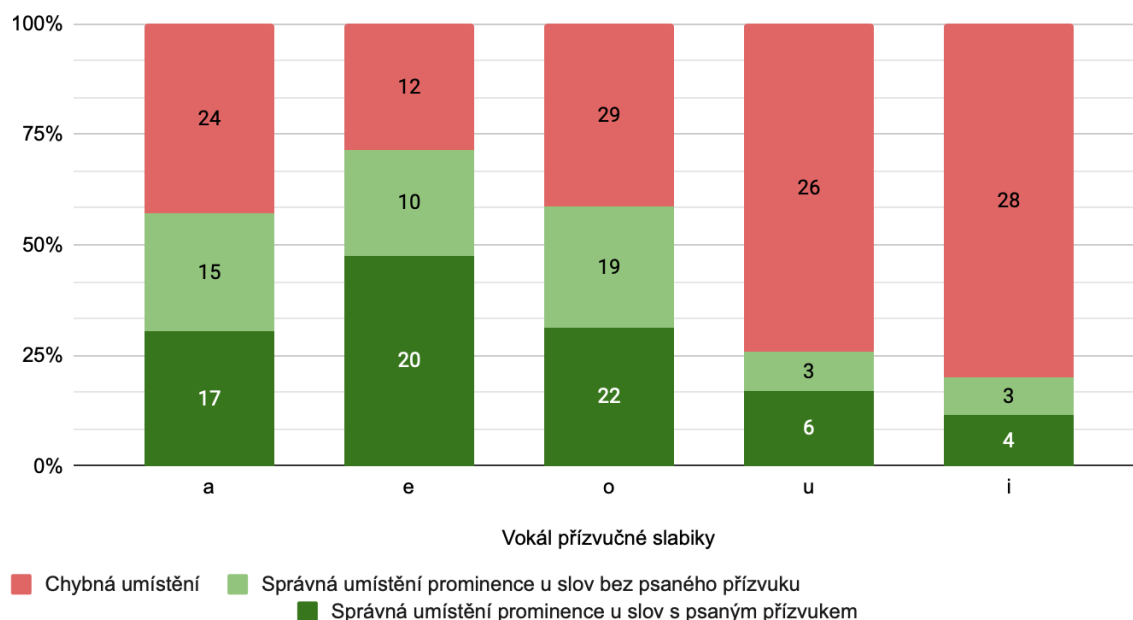
I u třetího slova *terminó* se setkáváme s vysokou četností umístění přízvuku na první slabiku. Byly registrovány celkem 4 výskyty přízvuku na první slabice a poté 3 správné výslovnosti pro oxytona.

Tato trojice slov opět potvrzuje vliv českého přízvukování i výše popsané konstatování, že psaný přízvuk nemá velký vliv na správnou umístění vyslovovaného přízvuku, jak je vidět i zde u *terminó*.

4.1.4 Vliv přítomnosti konkrétního vokálu na umístění přízvuku

Další hledisko, které jsme při analýze uplatnili, se týká vrcholu přízvučné slabiky a vokálů, které se v této pozici objevují.

Graf č. 9 - Srovnání umístění přízvuku na základě obsaženého vokálu v přízvučné slabice

Graf č. 9 srovnává umístění přízvuku právě podle vokálu obsaženého v přízvučné slabice. Je zde názorně vidět, že pokud je vrcholem slabiky silný vokál *a*, *e* nebo *o*, čeští mluvčí mají poměrně vysokou úspěšnost při realizaci přízvuku na správné pozici. Důvodem může být vysoká frekventovanost užití a také nenáročné předpoklady pro artikulaci těchto vokálů. Naopak samohlásky *u* a *i* jsou z artikulačního hlediska komplikovanější, mají nižší frekvenci běžného užívání a česká výslovnost je pak správná jen v 25 % (vokál *u*), resp. v 20 % (vokál *i*) případech.

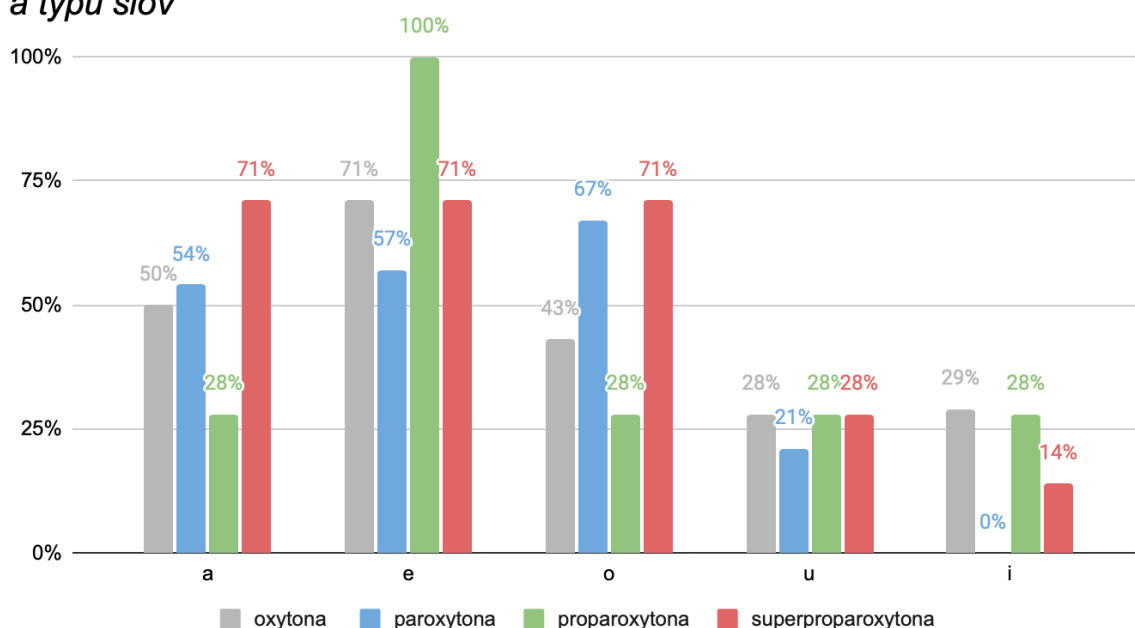
Nejvíce správných realizací mají slova obsahující přízvučnou samohlásku *e*. V našem materiálu bylo 71 % takových slabik vysloveno správně. Zdá se také, že čeští mluvčí nejlépe reagují na přízvučné *e* i v souvislosti s psaným přízvukem. U přízvučných slabik s *u* byla, jak už jsme uvedli, ve výslovnosti poměrně nízká úspěšnost, zdá se ale, že pokud je přízvuk ve slově znázorněn graficky, úspěšnost je vyšší.

Podíváme-li se na umístění přízvuku Čechy v závislosti na přítomných vokálech v kombinaci s typem slov, docházíme k výsledkům, které shrnuje graf č. 10. Nejčastěji je přízvuk správně umístěn v přízvučných slabikách tvořených vokálem *e* v proparoxytonech (příkladem takového slova ve výzkumu je *término*).

Dále můžeme pozorovat, že vokály *a*, *e* a *o* mají poměrně stabilní výsledky v kombinaci s paroxytony (např. *vulnerables*, *aquellos*, *todos*) a superproparoxytony (např. *comentándose*, *quédatelo*, *cómetelo*).

Jako nejvíce problematická se pro skupinu A jeví kombinace přízvučného vokálu *i* a paroxyton (např. *difícil*, *termino*) a dále také spojení vokálu *i* a superproparoxyton (např. *explicáselo*).

Graf č. 10 - Úspěšnost umístění přízvuku v závislosti na přítomném vokálu a typu slov

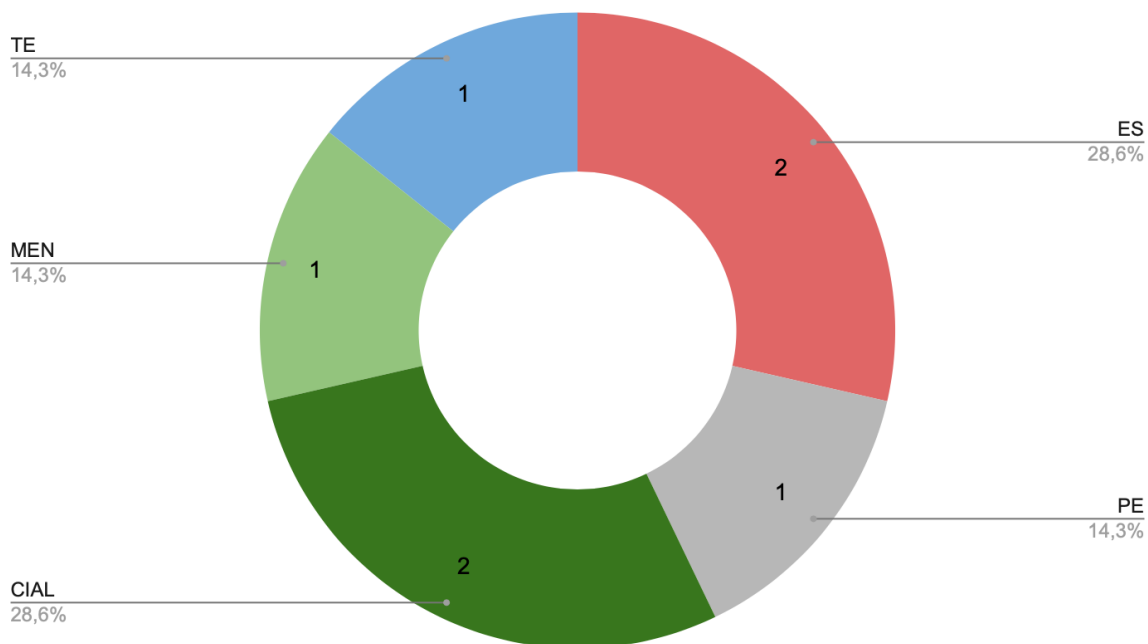

4.1.5 Sekundární přízvuk

Pro zkoumání pozice sekundárního přízvuku bylo vybráno slovo *especialmente*. Jde jen o jedno slovo, proto výsledky nelze zobecňovat. My tento případ analyzujeme proto, aby byl i tento typ ve studii přítomen a čtenář si mohl udělat alespoň základní představu.

Následující výšečový graf č. 11 ukazuje, že každá ze slabik slova *especialmente* byla alespoň jednou vyslovena přízvučně. Velký počet variant poukazuje na to, jak komplikované toto slovo pro Čechy je a že není snadné se s prominencí vypořádat.

Graf č. 11 - Sekundární přízvuk na -mente

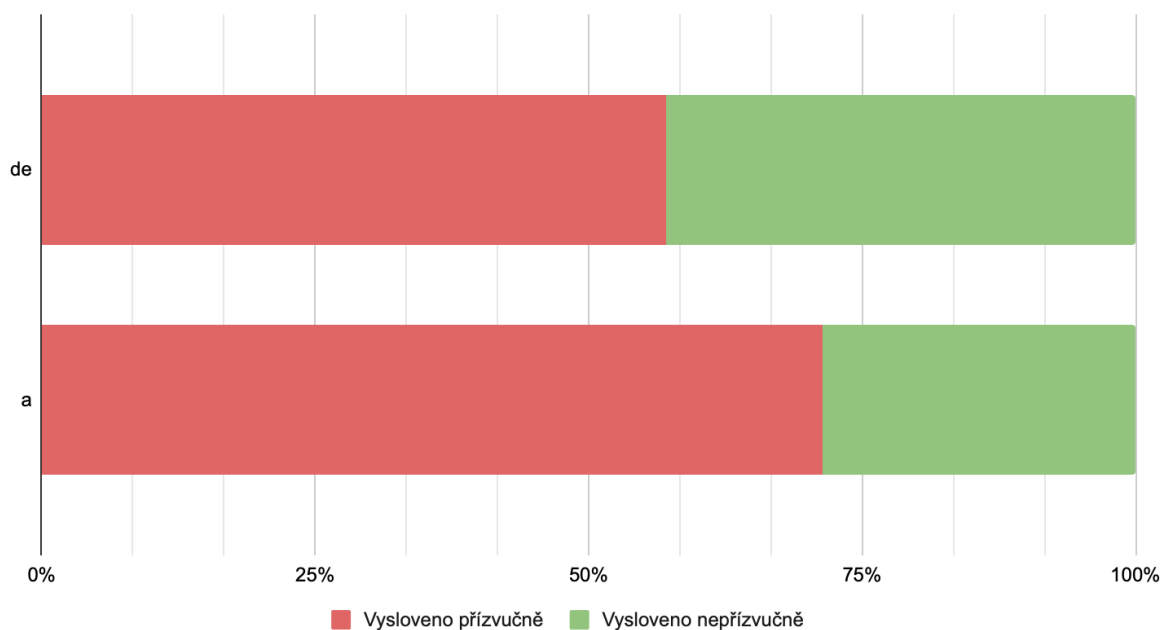

4.1.6 Přízvučná vs. nepřízvučná slova

V sestavených větách pro analýzu byla vybrána dvě nepřízvučná slova. Cílem bylo pozorovat, jak se s výslovností vypořádají mluvčí L2. Předpokladem byla chybná výslovnost, která se v analýze potvrdila v celkem 64 %.

Graf č. 12 pak přináší konkrétní výsledky obou nepřízvučných slov – *de*, *a*. Výslovnost rodilých mluvčí se velmi lišila v ohledu vázání slov. Španělé tyto dvě předložky navazují k jinému předešlému či následnému slovu a přízvuk je realizován v rámci právě tohoto okolního slova. V české výslovnosti se pak často mezi slovy objevuje krátká pauza, která může mít za následek provedení přízvuku v nepřízvučném slově.

Graf č. 12 - Česká výslovnost nepřízvučných slov

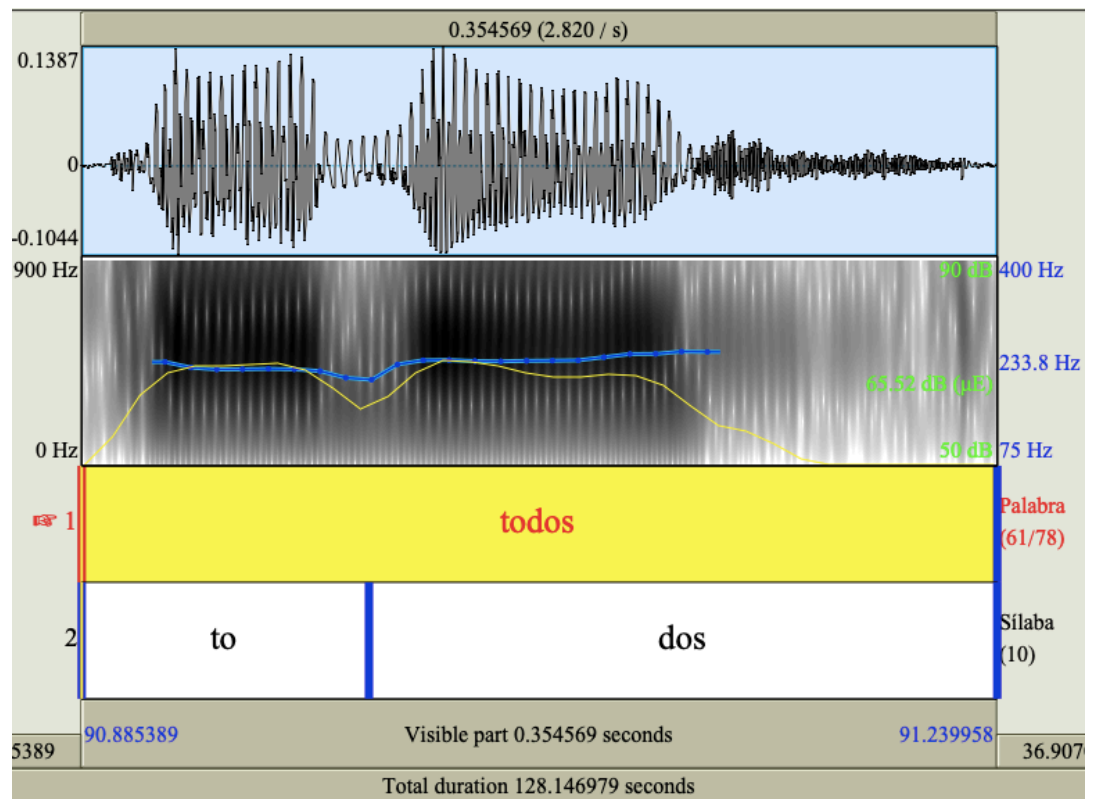
4.2 Výsledky provedení přízvuku českými mluvčími a jeho srovnání s rodilými mluvčími

Podobně jako je uvedeno v pramenech literatury, tak i v této studii není možné určit, který ze čtyř akustických parametrů je ten nejvhodnější pro určení přízvuku a kterým z nich je přízvuk realizován. Jde o kombinaci všech čtyř korelátů a váha každého z nich je závislá na několika faktorech. V některých slovech převažuje intenzita, v jiných základní frekvence, tónbr nebo délka. Zaměříme-li se ale na konkrétní slovo a všech jeho 7 realizací rodilými Španěly, akustické charakteristiky jsou si velmi podobné. To se ale ovšem nedá říct napříč všemi slovy, protože v různých situacích a kontextech mluvčí volí jiné strategie.

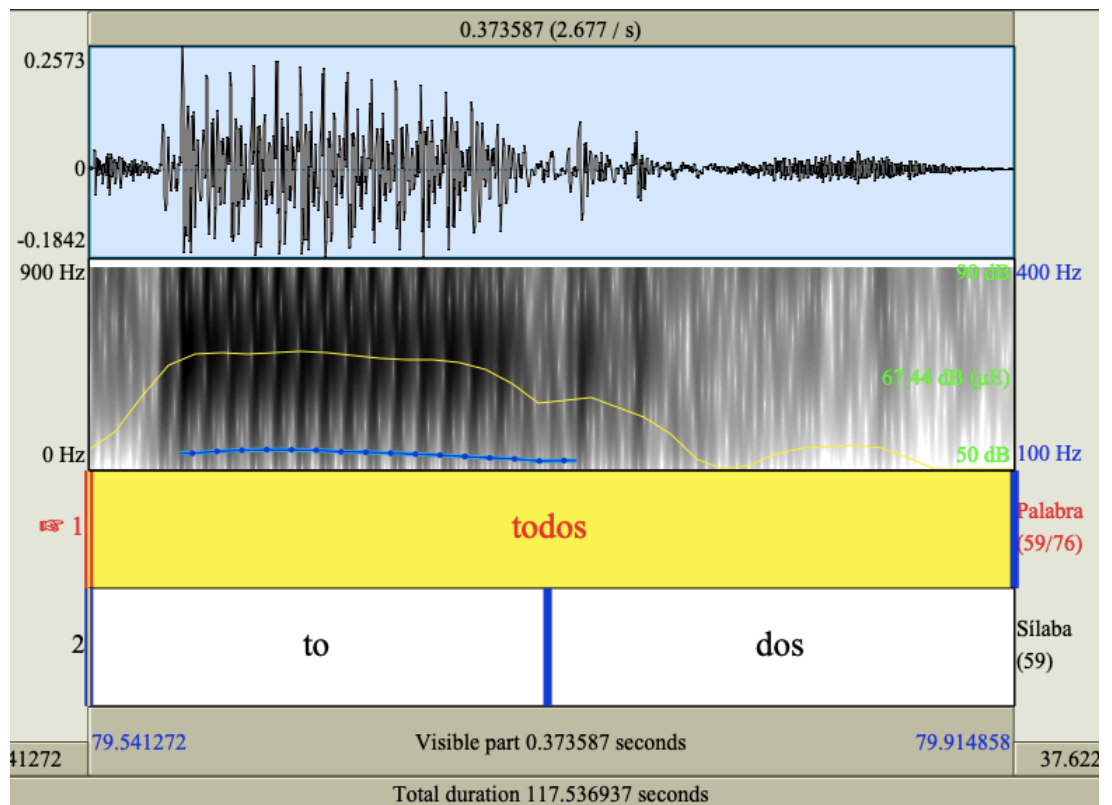
V porovnání s českou realizací přízvuku ve španělštině nacházíme u rodilých mluvčích větší jednotnost a ustálenost. České provedení přízvuku se v některých případech s tím španělským shoduje, jindy vůbec. I tak ale nacházíme určitý opakující se vzor v mluvě českých respondentů.

Při analýze audionahrávek bylo nalezeno několik konkrétních opakujících se chyb, ale bylo zároveň nemožné přehlédnout rozdíl v prominenci obou národností obecně. Španělé prominenci vyslovují mnohem výrazněji a při poslechu a pohledu na hodnoty akustických charakteristik v programu Praat je v drtivé většině případů jasné, na které slabice přízvuk leží. U Čechů už to tak jednoduché není a během analyzování materiálu jsme se setkali s případy, kdy bylo velmi obtížné určit, která ze slabik je právě ta přízvučná. Výrazný kontrast

přízvučných a nepřízvučných oproti mírným vychýlením hodnot můžeme pozorovat na obrázcích 4.2 a, 4.2 b na příkladech slova *todos*. V české realizaci vidíme u obou slabik podobné hodnoty, ve španělském provedení je prominence mnohem výraznější.

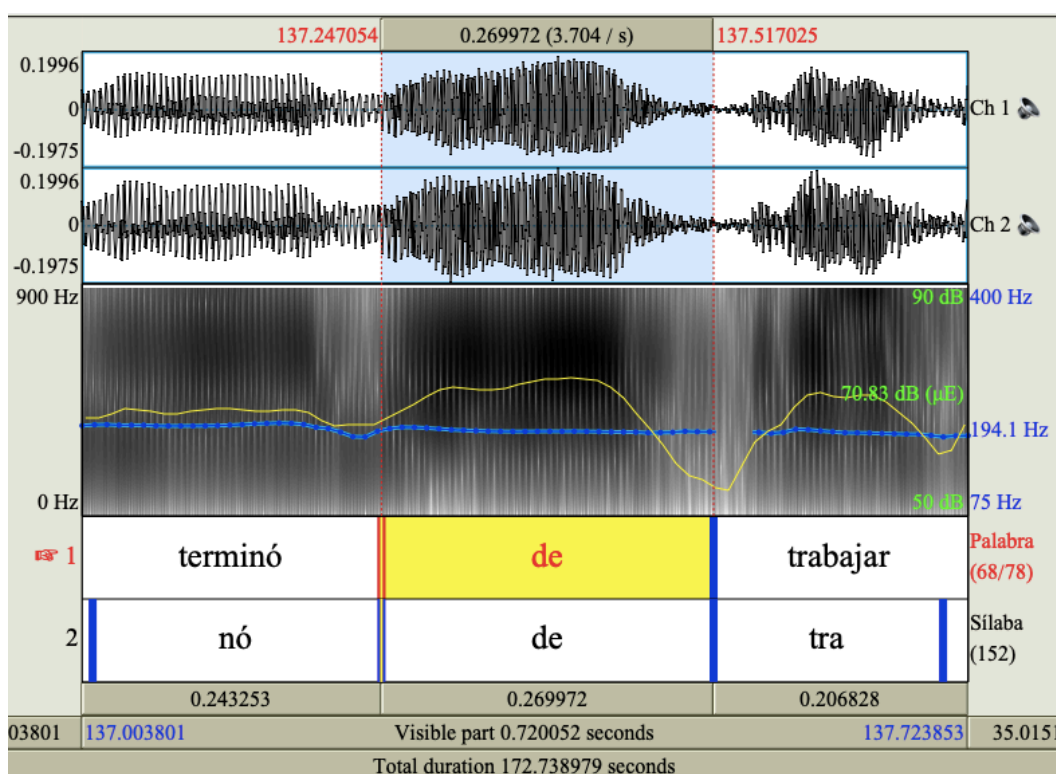

Obr. 4.2 a – Záznam realizace slova *todos* českým mluvčím.

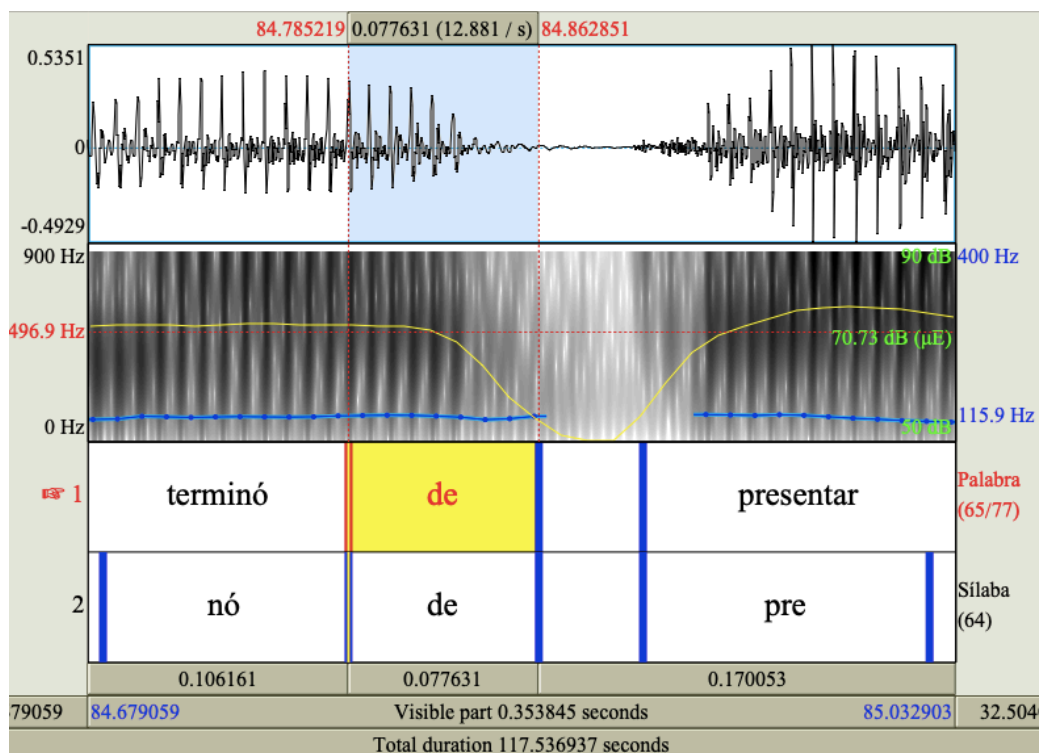

Obr. 4.2 b – Záznam realizace slova *todos* rodilým mluvčím.

I když slabičný předěl není hlavním předmětem této práce, je možné, že má vliv na mírnost české prominence. Výslovnost Čechů je totiž mnohem výrazněji rozdělena na slabiky oproti té španělské, kde mluvčí slabiky a slova na sebe navazují. České slabikování jako způsob výslovnosti slov by tak mohl být příčinou dojmu, že každá slabika slova je vyslovena s velmi podobným důrazem. Delší pauza mezi slovy může být dána tím, že španělština není pro české respondenty mateřským jazykem a mluvčí potřebuje více času se na následující slovo připravit, nebo to může být důsledek negativní interference z češtiny. A tak v experimentální části této práce vyslovovali Češi nepřizvučné předložky přízvučně, protože oproti Španělům je oddělili od okolních slov krátkou pauzou. Srovnání realizací výslovnosti předložek obou národností můžeme názorně vidět na obr. 4.2 c a 4.2 d.

Obr. 4.2 c – Záznam realizace předložky *de* českým mluvčím.

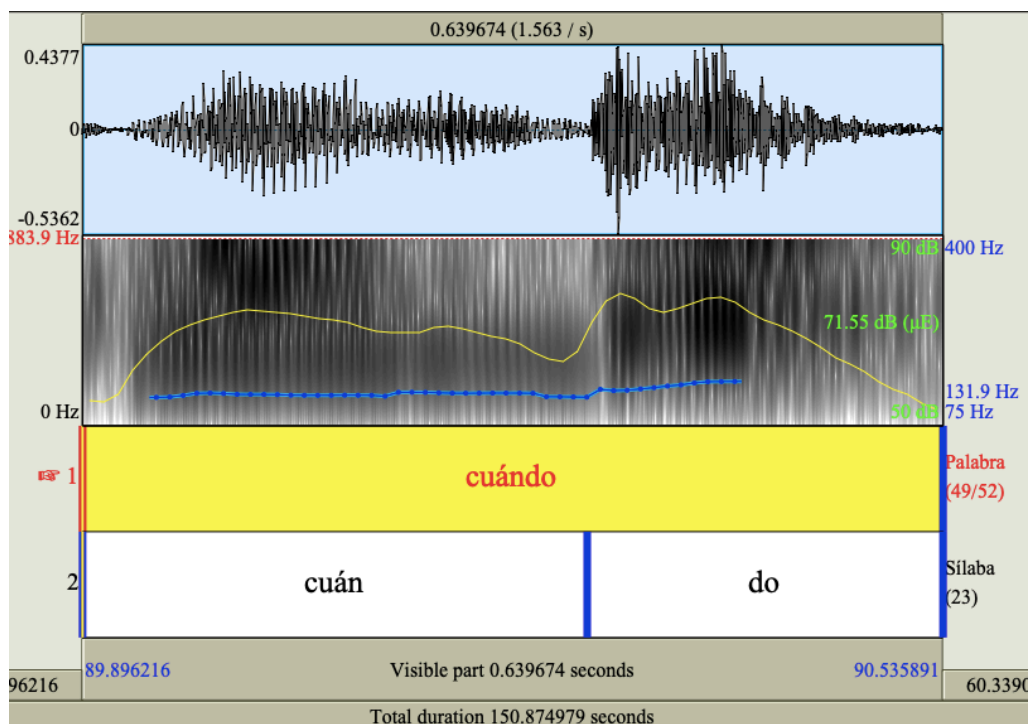

Obr. 4.2 d – Záznam realizace předložky *de* rodilým mluvčím.

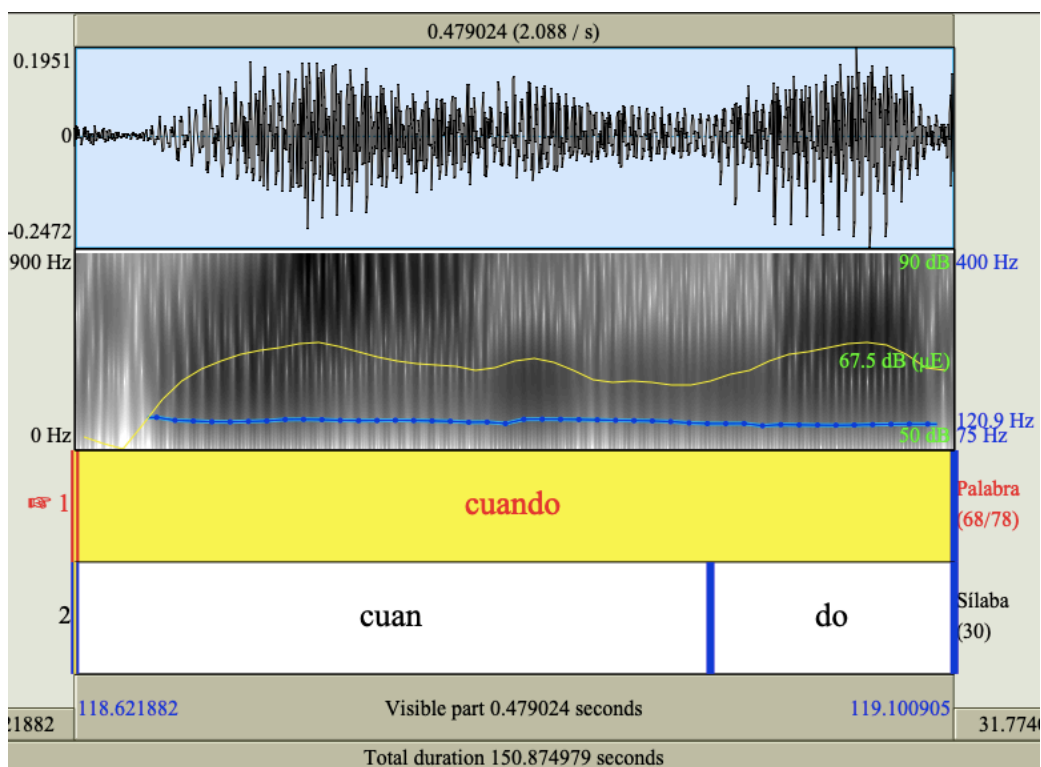
4.2.1 Vliv přítomnosti psaného přízvuku ve slově

Z výše popsaného vyplývá, že není podstatná pouze pozice přízvuku, ale také jeho realizace. Z výsledků umístění přízvuku víme, že přítomnost psaného vokálu nemá nijak zásadní vliv na jeho umístění. Podíváme-li se ale na provedení důrazu, grafický znak *tilde* má určitý vliv na realizaci slabiky.

Pro účely takového pozorování je zajímavé zaměřit se na slova stejně znějící, ale odlišně vypadající. Tři páry slov rozlišených emfatickým přízvukem by měly být vysloveny téměř identicky. U rodilých respondentů nepozorujeme žádné velké procento rozdílnosti, u českých respondentů, ale rozdíly pravidelně nacházíme. Na obr. 4.2.1 a, 4.2.1 b jsou znázorněny dvě různé realizace slov *cuándo* – *cuando*. V obou případech je vyslovena slabika *cuan* s mnohem delším trváním oproti slabice *do*. Spektrum a intenzita jsou ale dost odlišné.

Obr. 4.2.1 a – Záznam realizace výslovnosti slova *cuándo*.

Obr. 4.2.1 b – Záznam výslovnosti slova *cuando*.

U všech výskytů, kde Češi umístili přízvuk na správnou pozici, si výzkum kladl otázku, zda se výslovnost slov s psaným přízvukem nějakým způsobem liší od těch bez *tilde*.

Necelých 17 % výskytů přízvučných slabik s psaným přízvukem bylo vysloveno výrazně důrazněji v porovnání s jejich okolními slabikami. U slov bez grafického označení

přízvuku to nebylo více než 14 %. Procenta ani u jedné ze skupin nejsou příliš vysoká a zdá se tak, že ortografický přízvuk nemá příliš vysoký vliv na míru přízvuku. Nejčastěji se u těchto výskytů jednalo o zvýšenou délku, intenzitu a tónbr. Základní frekvence v tomto výzkumu hrála nejmenší roli.

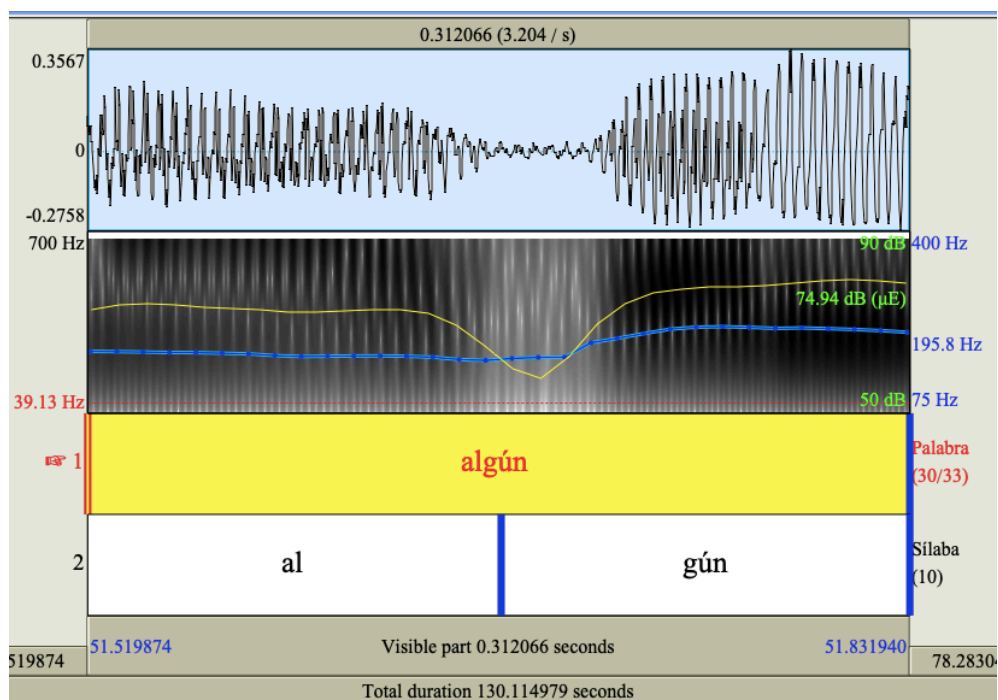
4.2.2 Přízvučnost vs. délka

Z pochopitelných důvodů jsou tyto dva termíny Čechy často zaměňovány. Španělský znak pro přízvuk totiž v českém jazyce označuje délku. Z naměřených výsledků víme, že 41 % slabik s *tildou* je skupinou A opravdu vysloveno s delším trváním nehledě na to, zda jsou i ostatní akustické hodnoty vyšší. V porovnání s rodilou výslovností, těchto 41 % představuje 66 výskytů ve španělštině Čechů oproti 34 výskytům (21 %) prominence délky u skupiny B.

To, že Češi prodlužují přízvučný vokál, by nemuselo být tak velkým problémem, protože délka je jedním ze čtyř akustických korelátů a mohli bychom říci, že kvantita česky vyslovených přízvučných vokálů je pouze větší než ta u rodilých Španělů. Výsledky analýzy ale neukazují pouze tento kvantitativní rozdíl. Velká část přízvučných slabik totiž ve španělštině Čechů ztrácí prominenci ostatních akustických hodnot, jako je intenzita, základní frekvence nebo tónbr, a omezuje se pouze na prodloužené trvání slabiky. Důraz je v takových slovech u skupiny A většinou kladen chybně na jinou slabiku (často tu, která následuje).

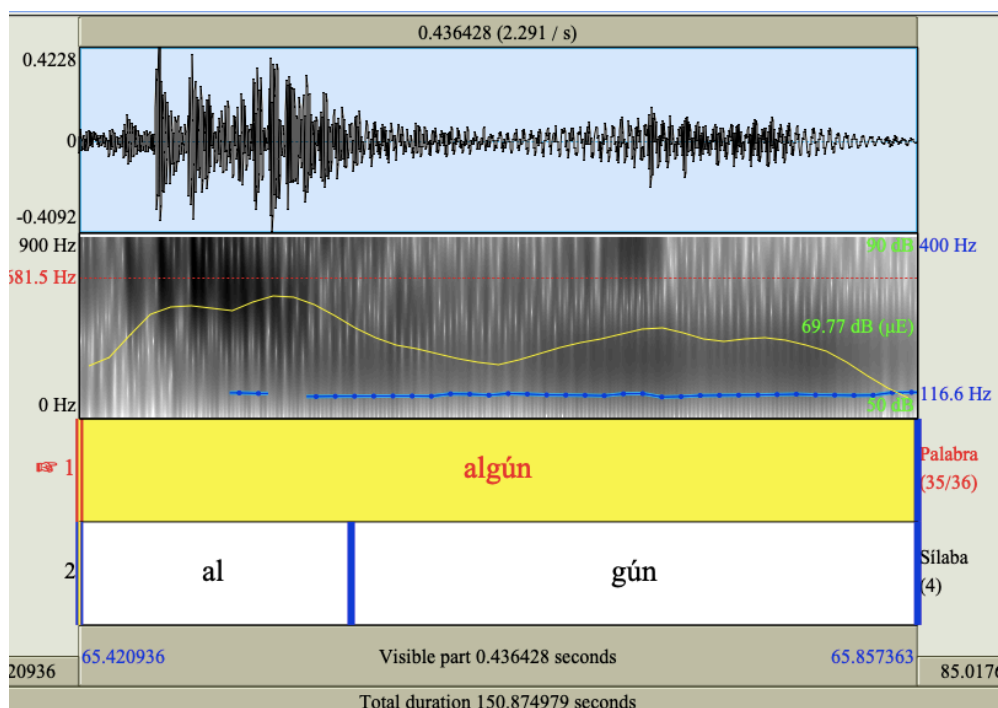
Z celkového počtu 23 slov s psaným přízvukem, respektive 161 výskytů bylo zaznamenáno 37 případů (23 %), kdy přízvučná slabika byla nahrazena pouze délkou a důraz byl umístěn na jinou pozici. Nejčastěji se takováto výslovnost objevila u slov *idílico*, *número*, a *azúcar*.

Na obrázcích č. 4.2.2 a, b můžeme vidět dvojí možnou realizaci důrazu ve slově *algún*. Obr. 4.2.2 a představuje provedení rodilým mluvčím. Přízvučná slabika není výrazně delší ani kratší. Slabika *gún* je oproti slabice *al* vyslovena s vyšší intenzitou, má vyšší hodnoty základní frekvence, amplituda akustického vlnění se vychyluje ztatočně více z rovnovážné polohy a zároveň i s vyšší frekvencí.

Obr. 4.2.2 a – Záznam realizace slova *algún* rodilým mluvčím.

Obr. 4.2.2 b představuje výslovnost českého studenta španělštiny a jeho slabika *gún* je oproti slabice *al* přibližně dvojnásobně dlouhá. Další akustické hodnoty jsou ale nižší a důraz je kladen na první slabiku *al*.

Obr. 4.2.2 b – Záznam realizace slova *algún* českým mluvčím.

Ke slovům s nejčastějším provedením prominence způsobem záměny délky a přízvuku patří, kromě již zmíněných, slova *fácil*, *así*, *móvil*, *difícil*, *mándales*, *fenómeno* a další. Mezi těmito slovy nacházíme slova jak dvouslabičná, tak i víceslabičná, všech pět akcentovaných

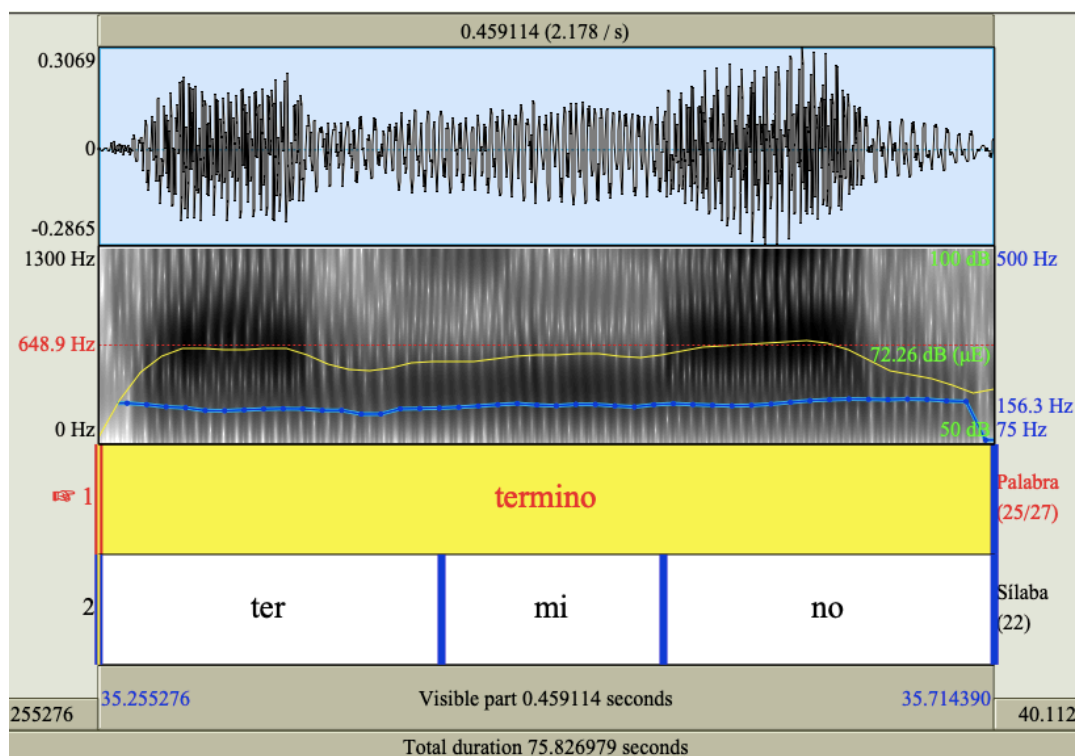
vokálů a několik možných pozic přízvukné slabiky ve slově. Zdá se, že typ slova, přítomná samohláska a počet slabik nemá vliv na toto chybné provedení a pro Čechy je tato realizace přirozená téměř za jakýchkoliv podmínek.

Kromě slov s psaným přízvukem byl tento způsob realizace zaznamenán i u slov bez *tilde*. Takových výskytů bylo ale znatelně menší množství (6 %). Záměna přízvuku za délku byla provedena např. ve slovech *muchas, conocer, producir*.

4.2.3 Vliv přítomnosti konkrétního vokálu na provedení přízvuku

Z výzkumu se nedá říct, že by jeden vokál byl vysloven s větším důrazem než jiný. Stejně tak nebyla pozorována žádná pravidelnost, kde by určitý vokál měl větší tendenci k výše zmíněné záměně s délkou. Z průměru ale vystupovala česká výslovnost slov *quédatelo, término* nebo *cómetelo*, která se nejvíce podobala výslovnosti rodilých Španělů, a navíc opakovaně. Při analýze byla u těchto slov zaznamenána důraznější výslovnost přízvukné slabiky a zároveň jde o slova, kde Češi nejméně nahrazovali přízvuk délkou. Ze tří slov (21 výskytů) nelze vyvozovat žádné obecné závěry, ale v rámci tohoto experimentu lze pozorovat tendence, že vokály *e* a *o* jsou pro české studenty nenáročné a u slabik tvořených těmito vokály mluvčí dokážou vyslovit větší důraz tvořený převážně zvýšenou intenzitou.

Z trojice slov *terminó – termino – término*, kde se v každém ze slov opakují ty samé samohlásky *e, i, o*, bylo pro české respondenty nejméně problematické *término*. Nejenže byla pozorována stoprocentní úspěšnost v umístění přízvuku, slabika *tér* byla navíc jasně prominentní z akustického pohledu. Ve slově *terminó* registrujeme oproti Španělům prodlouženou výslovnost vokálu *o*. Jak lze vidět i na obr. 4.2.3, *termino* s přízvuknou slabikou *mi* bylo tím neproblematičtějším. Z velké většiny to byla právě prostřední slabika *mi*, která byla vyslovena velmi slabě, s malým důrazem, mohli bychom říct až líně a zároveň i s nevýraznou změnou délky (v konkrétním případě na obr. 4.2.3 vysloveno krátce). Pouze jeden respondent ze sedmi umístil přízvuk správně a vyslovil tak slabiku přízvukně.

Obr. 4.2.3 – Záznam realizace slova *termino* českým mluvčím.

Výslovnost paronym *terminó* – *termino* – *término* nemusí být závislá pouze na přítomných vokálech, ale velký vliv na úspěšnost by mohla mít i přirozená pozice přízvuku. Dalo by se předpokládat, že Češi vysloví přízvučnou slabiku na první pozici ve slově opravdu s přízvukem, a ne pouze dlouze proto, že je to v souladu s českým přízvukováním. A přesně tomu tak je u slova *término* a mnoha dalších slov s přízvukem na první slabice.

5 ZÁVĚR

Zobecníme-li závěry z teoretického výkladu a případové studie, můžeme konstatovat, že u Čechů jako nerodilých mluvčích španělštiny lze ve výslovnosti prominentních slabik pozorovat tendence, které jsou odlišné od rodilých mluvčích.

Experiment potvrdil hypotézu, že odlišnost systému přízvukování v obou jazycích přináší jisté znaky interference, kdy si čeští mluvčí přenášejí zvyky ze svého rodného jazyka do jazyka osvojovaného. Analyzováni byli studenti na úrovni B1-B2. Nedá se ale říct, že by mluvčí s vyšší úrovní chybovali méně a že by se jejich výslovnost více blížila té mateřské španělské. Přestože jejich dovednosti byly v minulosti testovány, pokud jde o gramatiku, porozumění čtenému i mluvenému slovu, u kladení přízvuku jsme zaznamenali, že někteří studenti s nižší úrovní, ale pravděpodobně lepším zvukovým citem realizovali prominenci korektněji.

Cílem předložené práce bylo věnovat se rozdílům umístění přízvuku, ale také odlišnostem z pohledu realizace. Na samém počátku experimentu jsme předpokládali, že ortografický znak označující španělský přízvuk bude hrát velkou roli v českém provedení. Tato teorie se potvrdila, ale zdá se, že psaný přízvuk má na Čechy spíše negativní vliv. Nepotvrdilo se totiž, že by čeští mluvčí umisťovali přízvuk snadněji a správně, když je přízvuk ve slově označen. Ukázalo se totiž, že přízvuk v takovýchto slovech je velmi často zaměňován s délkou vokálů, ty jsou ale vysloveny s menším úsilím.

Experiment potvrdil, že zkušenost z rodného jazyka s přízvukem na první slabice měl kladný dopad na jeho realizaci ve španělštině, a to jak z pohledu umístění, tak i jeho provedení.

Akustická analýza také potvrdila, že česká prominence je mnohem mírnější a kontrast přízvučných a nepřízvučných vedle sebe stojících slabik není tak velký jako u Španělů.

Práce se záměrně vyhnula tématu diftongů a hiátů, protože jde spíše o problematiku předělu slabik, ale ve výsledcích analýzy se tohoto tématu velmi okrajově dotkla.

Podařilo se najít určité pravidelnosti, pokud jde o typ přítomného vokálu: obecně se dá konstatovat, že jsou pro Čechy přirozenější silné vokály nenáročné na artikulaci, tedy *a*, *o* a především *e*. Nepodařilo se nalézt žádnou pravidelnost z pohledu konsonantického okolí, které by mělo vliv na vyslovený přízvuk. Domníváme se, že k takové analýze by bylo zapotřebí sestavit text k nahrávkám, který by přihlížel právě ke kontextu.

Domníváme se, že experiment nepřinesl pouze odpovědi na otázky kladené v úvodu této práce, ale obohacuje práci o další zajímavé poznatky, kterým by mohlo být do budoucna věnováno více pozornosti. Máme na mysli např. spojitost mezi přízvukem a slabičným předělem, nebo třeba morfologické složení slov a jeho vliv na přízvučnost slabik. Dá se také

předpokládat, že úroveň výslovnosti se bude zvyšovat s pokročilým studiem nebo pravidelným kontaktem se Španělským jazykem. Věříme tedy, že porovnání několika úrovní mluvčích by také přineslo užitečné výsledky.

Závěrem nezbyvá než konstatovat skutečnost, kterou vyslovili již mnozí před námi: přízvuk ve španělském jazyce je komplexní záležitostí a pro cizince může být problematický.

Přílohy

Příloha č. 1 – Vybrané věty sestavené k analýze

1. Levántate y explícaselo a todos tus conocidos, especialmente a aquellos más vulnerables a la propaganda en los medios de comunicación masivos.
2. No es el primer número de teléfono que veo por ahí.
3. ¿Te ha sido fácil o difícil llegar a producir tus trabajos?
4. Puedes ayudarme a promover el foro comentádoselo a tus amigos.
5. En fin, que como siempre, se me va el santo al cielo y comienzo hablando de una cosa y termino donde ni yo mismo esperaba.
6. Lula alcanzó en esta semana un nuevo récord histórico de popularidad, al lograr una aprobación del 84 %.
7. Así que ya sabéis, a partir de ahora, si te cruzas con algún lugar idílico, con algún paisaje de esos majestuosos, apúntatelo en la cabeza.
8. Aun así, con la llegada del reloj de la firma coreana ha tomado fuerza la creencia de que Apple también presentará un reloj, el iWatch.
9. Cómételo, que tiene muchas vitaminas.
10. ¿Cuándo y cómo recibiré la documentación para mi viaje?
11. A pesar de no conocer el término en cuestión, sí que reconozco el fenómeno.
12. Mándales un beso a todos, o quédatelo para ti.
13. Una vez que Yaneth terminó de trabajar, nos presentó a su amiga Claire.
14. Cuando reina la miseria el delito se multiplica.
15. Es algo que recuerda a Facebook Lugares, donde puedes señalar desde tu móvil dónde te encuentras y así ver quiénes de tus amigos se encuentran en ese mismo lugar.
16. La glucosa es una forma de azúcar y la fuente principal de energía que utiliza tu cuerpo.

Příloha č. 2 – Přehled vybraných slov k analýze a jejich systematické rozdělení do skupin

1. Oxytona

Slovo	Počet slabik	Přízvučný vokál	Ortografický přízvuk
<i>popularidad</i>	5	A	Ne
<i>presentará</i>	4	A	Ano
<i>conocer</i>	3	E	Ne
<i>recibiré</i>	4	E	Ano

<i>reloj</i>	2	O	Ne
<i>terminó</i>	3	O	Ano
<i>algún</i>	2	U	Ano
<i>producir</i>	3	I	Ne
<i>así</i>	2	I	Ano

2. Paroxytona

Slovo	Počet slabik	Přízvukný vokál	Ortografický přízvuk
<i>fácil</i>	2	A	Ano
<i>vulnerables</i>	4	A	Ne
<i>récord</i>	2	E	Ano
<i>aquellos</i>	3	E	Ne
<i>móvil</i>	2	O	Ano
<i>todos</i>	2	O	Ne
<i>azúcar</i>	3	U	Ano
<i>muchas</i>	2	U	Ne
<i>difícil</i>	3	I	Ano
<i>termino</i>	3	I	Ne

3. Proparoxytona

Slovo	Počet slabik	Přízvukný vokál	Ortografický přízvuk
<i>mándales</i>	3	A	Ano
<i>término</i>	3	E	Ne
<i>fenómeno</i>	4	O	Ano
<i>número</i>	3	U	Ne
<i>idílico</i>	4	I	Ano

4. Superporparoxytona

Slovo	Počet slabik	Přízvukný vokál	Ortografický přízvuk
<i>comentándoselo</i>	6	A	Ano

<i>quédatelo</i>	4	E	Ano
<i>cómetelo</i>	4	O	Ano
<i>apúntatelo</i>	5	U	Ano
<i>explícaselo</i>	5	I	Ano

5. Slova odlišená emfatickým přízvukem:

Slova bez psaného přízvuku	Slova s psaným přízvukem
<i>cuando</i>	<i>cuándo</i>
<i>como</i>	<i>cómo</i>
<i>donde</i>	<i>dónde</i>

6. Nepřízvučná slova: *de, a*

7. Sekundární přízvuk: *especialmente*

Seznam použité literatury

- Alcoba, S., & Murillo, J. (1998). *Intonation in Spanish*. In D. Hirst, & A. Di Cristo (ed.), *Intonation Systems: A Survey of Twenty Languages* (s. 152-166). Cambridge: Cambridge University Press.
- Arbulu Barturen, B. (2000). *Estudio del sistema vocálico del español como lengua extranjera*. Málaga: ASELE.
- Ashby, M.; Maidment, J. (2015). *Úvod do obecné fonetiky*. Praha: Karolinum.
- Azorín Fernández, D., & Martínez Linares, M. A. (1988). *El acento en la lingüística española del siglo XIX: Aspectos del desarrollo de una teoría*. Estudios de Lingüística en la Universidad de Alicante.
- Backman, Mary E. (1986). *Stress and non-stress accent*. New Jersey: Foris.
- Bello, A. (1949). *Gramática de la Lengua Castellana*. Editorial Sopena Argentina, S. R. L.
- Benot, E. (1888). *Examen crítico de la acentuación castellana*. Madrid: Viuda de Hernando y Cía.
- Benot, E. (1892). *Prosodia castellana*. Madrid: Juan Muñoz ed.
- Bolinger, D. (1968). *Aspects of language*. New York/Chicago/San Francisco/Atlanta: Harcourt, Brace & World, Inc.
- Canellada, M. J., Madsen, J. K. (1987). *Pronunciación del español. Lengua hablada y literatura*. Madrid: Castalia.
- Chlumský, J. Ke sporu o českou kvantitu a přízvuk II. *Listy filologické*, roč. 54, čís. 1, s. 22–28.
- Chlumský, J. (1928). *Česká kvantita, melodie a přízvuk*. Praha: Akademie věd a umění.
- Cocchi, E., Rovere y Oddino, L. (1934). *Aspiración*. Editorial A. Kapelusz.
- Contreras, H. (1964). ¿Tiene el español un acento de intensidad? *Boletín del Instituto de Filología de la Universidad de Chile*, vol. 16. s. 237-239.
- Cvrček, V. a kol. (2010). *Mluvnice současné češtiny 1*. Praha: Karolinum.
- Čermák, P. (2015). *Fonetika a fonologie současné španělštiny*. Praha: FFUK.
- Černíková, Š. (2016). Las vocales españolas en la interlengua de hablantes checos. *Disertační práce*.
- Černíková, Š., Čermák, P. (2016). *Rysy cizineckého přízvuku ve španělštině českých mluvčích*. Časopis pro moderní filologii (Journal for Modern Philology), 98, 1,

- 77-91. [on-line] [cit. 2023-07-05] Dostupné z:
https://sites.ff.cuni.cz/casopispromodernifilologii/wp-content/uploads/sites/9/2016/09/stepanka_cernikovska_77-91.pdf
- Daneš, F. (1957). *Intonace a věta ve spisovné češtině*. Praha: Academia.
- Derwing, T. M. & Munro, M. J. (2009), Putting accent in its place: rethinking obstacles to communication. *Language Teaching*, 42, 476-490.
- D’Introno, F.; Del Teso E.; Weston R. (1995). *Fonética y fonología actual del español*. Madrid: Ediciones Cátedra.
- Duběda, T. (2005). *Jazyky a jejich zvuky. Univerzálie a typologie ve fonetice a fonologii*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum.
- Fry, D. B. (1955). Duration and intensity as physical correlates of linguistic stress. *Journal of the Acoustic Society of America*, 27: 765-768.
- Fry, D. B. (1958). Experiments in the perception of stress. *Language and Speech*, 1: 126-152.
- Gariano, C. (1960). El Acento Diacrítico. *Hispania*, vol. 43, no. 4, s. 580–84. [on-line] [cit. 2023-16-1] Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/335981>
- Gili Gaya S. (1988). *Elementos de fonética general*. Madrid: Editorial Gredos.
- Hála, B. (1950). *Fonetické obrazy hlásek*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Hála, B. (1962 a). *Hlas, řeč, sluch: základy fonetiky a logopedie*. Státní pedagogické nakladatelství.
- Hála, B. (1962 b). *Uvedení do fonetiky češtiny na obecně fonetickém základu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- Havránek, B., Jedlička, A. (1988). *Česká mluvnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Heffner, S. R-M. (1960). *General Phonetics*. University of Wisconsin.
- Hults, H. (2013). *Word Stress: Theoretical and Typological Issues*. New York: Cambridge University Press. [on-line] [cit. 2023-30-06] Dostupné z: <
<https://web.p.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fNzExNjMxX19BTg2?sid=08f21b5c-a50a-4e1f-92dc-08cd9771158d@redis&vid=0&format=EB&rid=1>>
- Hůrková, J. (1995). *Česká výslovnostní norma*. Scientia.
- Janota, P., & Palková, Z. (1974). The auditory evaluations of stress under the influence of context. *Acta Universitatis Carolinae – Philologica, Phonetica Pragensia IV*, s. 29-59.
- Jakobson, R. (1928). *Základy českého verše v Chlumský, Česká kvantita, melodie a přízvuk*, Praha.

- Klatt, D. H. (1976). Linguistic uses of segmental duration in English: Acoustic and perceptual evidence. *Journal of the Acoustical Society of America* 59: 1208-1221.
- Korpus InterCorp (2023). Verze 15 z 5.7.2023. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2017. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>
- Králová, J. (1998). *Kapitoly ze zvukového rozboru španělštiny (na pozadí češtiny)*. Praha: Karolinum.
- Krčmová, M. (1994). *Fonetika a fonologie: zvuková stavba současné češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, FF.
- Krčmová, M. (2006). *Úvod do fonetiky a fonologie pro bohemisty*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě.
- Ladd, D. R. (2008). *Intonational Phonology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ladefoged, P. (1967). *Three areas of Experimental Phonetics*. Oxford University Press.
- Lehiste, I. (1970). *Suprasegmentals*. Massachusetts: M.I.T Press.
- Lleó, C. (1997). *La adquisición de la fonología de la primera lengua y de las lenguas extranjeras*. *Lingüística y Conocimiento*, 23, Madrid: Visor.
- Lord, G. (2005). (How) Can We Teach Foreign Language Pronunciation? On the Effects of a Spanish Phonetics Course. *Hispania* vol. 88, no. 3, s. 557-568. [on-line] [cit. 2022-22-5] Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20063159?seq=3#metadata_info_tab_contents>
- Machač, P.; Skarnitzl, R. (2009). *Fonetická segmentace hlásek*. Praha: Epoque.
- Maddieson, I. (1997). Phonetic universals. In *The Handbook of Phonetic Sciences*, ed. W. Hardcastle & J. Laver). Blackwell Publishers, Oxford. 619-639.
- Martínez Celdrán, E. (1994). *Fonética*. Barcelona: Teide.
- Monroy-Casas, R. (2004). *Aspectos fonéticos de las vocales españolas*. *Libros En Red*, (1980).
- Navarro, A. H., Merín, M. Q. (2004). *Fonética y fonología españolas (2da edición, corregida y ampliada)*. Valencia: Tirant lo blanch.
- Navarro Tomás, T. (1916). *Estudios fonéticos*. Madrid.
- Navarro Tomás, T. (2004). *Manual de la pronunciación española*. (28. ed.) Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- Núñez-Cedeño, R. A. (Ed.). (2016). *The syllable and stress: Studies in honor of james w. harris*. De Gruyter, Inc.

- Ortega-Llebaria, M., & Prieto, P. (2011). *Acoustic Correlates of Stress in Central Catalan and Castilian Spanish*. *Language and Speech*, 54(1), 73–97. [on-line] [cit. 2023-03-07] Dostupné z: <https://www.academia.edu/76318097/Acoustic_Correlates_of_Stress_in_Central_Catalan_and_Castilian_Spanish>
- Palková, Z. (1994). *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: UK.
- Palková, Z. (2012). Rytmus řeči a verše v češtině. *Česká literatura*, 60(3), 338-354. [on-line] [cit. 2023-7-7] Dostupné z: <https://www-ceeol-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=80096>
- Palková, Z., Volín, J. (2003). The role of f0 contours in determining foot boundaries in Czech. In: *Proceedings of the 15th ICPHS*, Barcelona, Vol 2, s.1783-1786.
- Pollák, P., Volín, J., & Skarnitzl, R. (2007). HMM-Based Phonetic Segmentation in Praat Environment. *Proceedings of the XIIth International Conference "Speech and computer – SPECOM 2007"* (s. 537-541). Moskva: MSLU.
- Quilis, A. (1971). Caracterización fonética del acento en español. *Travaux de Linguistique et de Litterature*, vol. 9, s. 53-72.
- Quilis, A. (1981). *El acento español*. México, D.F.: Universidad Autónoma de México, Centro de Lingüística Hispánica.
- Quilis, A. (1988). *Fonética acústica de la lengua española*. Madrid: Gredos.
- Quilis, A. (2003). *Tratado de fonología y fonética españolas*. Madrid: Gredos.
- Real Academia Española. (2011). *Nueva Gramática de la lengua española: Fonética y fonología*. Madrid: Espasa.
- Sicilia, M. J. (1928). *Lecciones elementales de Ortología y Prosodia*. Paříž: Librería Americana.
- Skaličková, A. (1974). *Srovnávací fonetika angličtiny a češtiny*. Praha: Karolinum.
- Skarnitzl, R. (2014 a). O slovním přízvuku na jednoslabičných předložkách v češtině In *Naše řeč* 2:78-91.
- Skarnitzl, R. (2014 b). *Fonetická identifikace mluvčího*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. [on-line] [cit. 2023-30-6] Dostupné z: https://web.p.ebscohost.com/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fMTA4NDU4NF9fQU41?sid=c18fed52-8671-49e7-b59d-3919624b9c1a@redis&vid=0&format=EB&lpid=lp_21&rid=0
- Skarnitzl, R., Šturm, P., Volín, J. (2016). *Zvuková báze řečové komunikace: Fonetický a fonologický popis řeči*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum.

- Sluijter, A. and van Heuven, V. (1996). Acoustic correlates of linguistic stress and accent in Dutch and American English. *Proceedings of the 4th International Conference on Spoken Language Processing*, 630-633. Philadelphia.
- Styblík, V., Čechová, M., Hauser, P., Hošnová E. (2004). *Základní mluvnice českého jazyka*. Praha: SPN.
- Vanrell, M. (2007). *Perceptual Evidence for Direct Acoustic Correlates of Stress in Spanish*. [on-line] [cit. 2023-03-07] Dostupné z: https://www.academia.edu/3517357/Perceptual_Evidence_for_Direct_Acoustic_Correlates_of_Stress_in_Spanish
- Volín, J. (2010). *Fonetika a fonologie*. In V. Cvrček (et al.), *Mluvnice současné češtiny*, Praha: Karolinum.
- Volín, J. (2010). *Extrakce základní hlasové frekvence a intonační gravitace v češtině*. Naše řeč 5:227-239. [on-line] [cit. 2023-03-07] Dostupné z: <https://www-ccc-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=118132>
- Volín, J. (2012 a). *Fonetický pohled na naši řeč. Slovo úvodem*. Naše řeč 1:1-2. [on-line] [cit. 2023-03-07] Dostupné z: <https://www-ccc-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=230913>
- Volín, J. (2012 b). *Jak se v Čechách "rázuje"*. Naše řeč 1:51-54. [on-line] [cit. 2023-03-07] Dostupné z: <https://www-ccc-com.ezproxy.is.cuni.cz/search/viewpdf?id=230909>
- Volín, J., Skarnitzl, R. (2018). *Segmentální plán češtiny*. Praha: FF UK.
- Weingartová, L. and Volín, J. 2014. Short-term spectral slope measures and their sensitivity to speaker, vowel identity and prominence. *Akustické listy* 20(1): 5-12. [on-line] [cit. 2023-30-6] Dostupné z: < http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.hdl_11089_9699/c/rela-2014-0008.pdf>
- Zavadil, B., Čermák, P. (2010). *Mluvnice současné španělštiny*. Karolinum.
- Zeman, J. (1980). K přízvukování prvotních jednoslabičných předložek In *Naše řeč*, 63, s. 145-149.